

ÖREBROPROJEKTET

Delstudier

25.

TONÅRSFLICKORS SITUATION

Intervjustudie av 14-15 åriga flickor
Diskussion av problem vid validering av kliniskt
material

Psykologexamensarbete

Nils-Gösta Andersson

Februari 1974

Psykologiska institutionen

Stockholms universitet

TONARLITTONI TITLITON

Interfusa dicitur in-18 dicitur dicitur
Dicitur in dicitur in dicitur in dicitur
dicitur

dicitur dicitur dicitur
dicitur dicitur dicitur
dicitur dicitur

Förord

Sedan 1965 bedrivs vid Psykologiska institutionen, Stockholms universitet ett longitudinellt forskningsprojekt, som betecknats Anpassning, beteende och prestation - Örebroprojektet. Det är en tvärvetenskaplig studie av anpassning hos individer från skolåren upp i vuxen ålder. En utförlig presentation ges i en monografi av Magnusson, Dunér och Zetterblom (under tryckning).

Projektet följer två årsklasser elever i Örebro, elever födda 1952 - en pilotgrupp - och elever födda 1955 - huvudgruppen - från det år de började i sjätte respektive tredje klassen i grundskolan. En ansevärd mängd basinformation finns nu tillgänglig från datainsamlingar av totalgruppen gjorda 1965, 1968 och 1970-71.

År 1970 gjordes inom projektet en enkätundersökning av populationen flickor i klass 8 i Örebro. Dessa flickor besvarade i april det året ett större frågeformulär avseende dels förekomst av sådana beteenden som av samhällets ungdomsvårdande organ - PBU, BVN, och skolans elevvård, betraktas som uttryck för anpassningsproblem, dels frågor avseende deras upplevelse av sin tonårssituation.

Detta material har sedan bearbetats **deskriptivt**, bl a med hjälp av faktoranalys. Förutom studie på totalmaterialet har intensivstudier av vissa undergrupper gjorts (Crafoord, 1972).

I direkt anslutning till ifyllandet av frågeformuläret kontaktades ca 30 flickor som slumpmässigt valts ut för intervju. Efter ett visst bortfall intervjuades 25 flickor relativt ingående utifrån ett strukturerat intervjuformulär. Det är dessa intervjuer som är studieobjekt i denna undersökning. Rapporten har utarbetats av Nils Gösta Andersson.

Stockholm i februari 1974

David Magnusson
Vetenskaplig ledare

Anders Dunér

Innehållsförteckning

	sid.
I	INLEDNING 4
	Allmänt om utvecklingsfasen 4
II	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR 6
III	ENKÄTUNDERSÖKNINGEN 9
IV	UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING 11
	Beskrivning av skattningsförfarandet 11
	Intervjun 13
V	MATERIALETS REPRESENTATIVITET 14
	Populationen 14
	Samplets utseende och bortfallet 14
	Jämförelser med populationen 15
VI	RELIABILITET 17
	Produktmomentkorrelation 17
	Rangkorrelation 17
	Övrigt 18
	Kommentar 18
VII	SYNPUNKTER PÅ VALIDERING 20
	Litteraturgenomgång 20
	Metoder 23
	Intervjun 24
VIII	SAMBAND INTERVJU-ENKÄT 26
	Flickornas inställning till enkäten 26
	Erhållna samband a. Produktmomentkorrelation ... 27
	b. Dikotomisering 28
	Kommentar 29

	sid.	
IX	DEN 15-ÅRIGA FLICKANS SITUATION 1970	30
	Vad upplever 15-åringen som problem?	30
	Inställning till åldern	31
	Relationer till familjen	32
	Relationer till jämnåriga	36
	Relationer till pojkar	37
	Relationer till skolan	38
X	EN AV FLICKORNA	41
XI	DISKUSSION	45
	Validering	45
	Flickornas situation	47
	Krisperiod?	47
	Relationer	49
	Inställning till åldern	50
	Arbetsituation	50
	Slutkommentar	51

Litteraturlista

Bilagor

Hur har hon det - tonårsflickan? Hur ser hennes situation ut? Hur upplever hon den och hur kan hon anpassa sig till den? Detta vet vi inte mycket om. Svenska tonårsflickors situation och anpassning är mycket lite utforskade. Tonårspojkar har fått mer uppmärksamhet, speciellt på senare år, men även här finns stora luckor i kunskaperna.

För såväl flickor som pojkar gäller att mycket få undersökningar riktat sig direkt till gruppen som helhet. De flesta teorier som finns rörande tonårsutveckling har extraherats ur kunskaper om extremgrupper som t ex ungdomar med symptom på psykiska störningar i någon form. Forskningsresultatens tillförlitlighet är ofta begränsad eller okänd.

Hur har de snabba förändringarna i samhället t ex under de senaste tio åren påverkat betingelserna under tonårsperioden? Vi dras med en del färdiga förväntningar på tonåringar, de betecknas ofta som trotsiga, slarviga, okoncentrerade, nonchalanta etc. Är dom det, eller var dom det för tio, femton år sedan eller har dom kanske aldrig varit sådana? Vi vet egentligen inte. Kanske vi bildat oss vår uppfattning efter att ha mött en liten grupp tonåringar som vi blivit rädda eller osäkra inför. En grupp som vi inte vågade kontakta och som kanske var lika osäker.

Klyftan mellan åldersgrupperna är stor liksom den ömsesidiga okunnigheten och osäkerheten. Det är viktigt att minska denna klyfta om åldersgrupperna ska kunna nå varandra. Planering av skolor och fritidsmiljöer för tonåringar kräver kunskaper om deras faktiska levnadsbetingelser. Insatser från samhällets ungdomsvårdande organ kräver kunskap om vanliga beteendemönster hos ungdomar för bedömningen av vad som behöver och vad som inte behöver göras.

1972 publicerades resultaten av en enkätundersökning av populationen flickor i klass åtta i Örebro 1970 (Crafoord, 1972). Denna undersökning är ett försök att belysa den 14-15 åriga flickans upplevelse av sin situation och ett försök att få en bild av förekomsten av sådana beteenden som av de ungdomsvårdande organen betraktas som uttryck för anpassningsproblem.

Med huvudsyftet att skapa en bild av enkätundersökningens validitet utfördes också en intervjuundersökning. 25 slumpvis utvalda flickor intervjuades efter det att de fyllt i enkäten. Intervjuerna är föremål för bearbetning, analys och diskussion i denna studie. Som bakgrund till studien följer en beskrivning av tonåringens situation, baserad på forskningsresultat och teorier som presenterats av några tonårsforskare.

Allmänt om utvecklingsfasen

Tonåringen håller på att lämna barnstadiet med dess privilegier, trygghet och beroende. Hennes beroende av föräldrarna reduceras och förs delvis över på jämnåriga kamrater. "Vid sidan av de stödpunkter som vuxna - föräldrar och vikarierande fostrare - utgör skapar sig den unga flickan eller pojken förankringar i sin otrygga omvärld på grundval av likhet i villkor och situation, dvs i "gänget" (cit. Båge, 1968).

I Freuds teori om barnsexualiteten beskrivs den känslomässiga bindning som uppstår mellan barn och föräldrar. Herzman - Eriksson (1967) anser att lossandet av denna bindning står i förgrunden i all ungdomsutveckling och i samband med steget från ung till vuxen. Bettelheim (1962) tror att vår samhällsstruktur har stor del i att frigörelseprocessen för många familjer blir konfliktfylld. Han menar att den komplicerande faktorn är att många föräldrar har emotionella behov av barn medan de inte har några behov av en frigjord tonåring. Detta förhållande ser han som en effekt av den industrialiserade samhällsstrukturen där föräldrarna inte har några ekonomiska eller andra behov av att ha självständiga ungdomar, som kan ta över arbetsbördan.

Bettelheim ser det inte som något önskvärt att minimera eller få bort konflikten mellan vuxna och tonåringar. Han menar att den unge måste ha motstånd och en etablerad ordning att testa sig emot för att få ett begrepp om sin styrka och sitt värde.

Tonåringen utsätts för ökade förväntningar på "vuxet" beteende och ansvarstagande samtidigt som hon inte får den vuxnes privilegier och relativa frihet att bestämma om sig själv.

Tonårsflickan genomgår stora fysiska förändringar. Hennes menstruationer debuterar (i genomsnitt vid 12,8 års ålder, Frisk, 1968), hon utvecklar de sekundära könskaraktärerna och hennes sexuella impulsliv reaktiveras och förändras. Anpassningen till dessa nya betingelser kräver stora omställningar. Psykoanalytiska teoretiker; t ex Anna Freud (1958) beskriver puberteten som en period, då sexuella impulser väcks med påföljande obalans i personlighetsstrukturen. "Som en följd av denna obalans måste jaget med olika medel kämpa för att åter skapa balans" (cit. Herzman-Eriksson, 1967). Herzman-Eriksson beskriver samma skede även på följande sätt, cit.: "Adolescensen kan ses som börjande i en psykisk förvirring vid ungefär 13-14 år och slutande i en psykisk trygghet eller konsolidering vid ungefär 18-20 år". Våra intervjuade flickor skulle alltså enligt detta synsätt befinna sig mitt uppe i en krisperiod. Rogers (1972) ifrågasätter det psykoanalytiska betraktelsesättet med dess teori om infantil sexualitet och menar, att barnet saknar hormonella förutsättningar för egentlig sexualitet och att adolescensens uppvaknande sexualitet skiljer sig från tidigare stadier både i art och grad. Denna kritik slår dock in öppna dörrar då den bygger på en för snäv tolkning av den psykoanalytiska infantila sexualiteten. Analytikererna hävdar inte att denna till art, grad och ursprung är lik den sexualitet som blommar upp under adolescensen.

Frisk (1968) skiljer mellan intellektuell, fysisk, emotionell och social utvecklingsålder och betonar, att individen ofta utvecklas olika snabbt i dessa avseenden under puberteten, och att utvecklingen inte strikt följer den kronologiska åldern. Detta kan lätt ge upphov till att omgivningen ställer för höga eller för låga krav i något avseende.

Periodens många omställningar medför, att gamla beteendemönster och förhållningssätt inte längre duger utan måste ersättas av nya eller modifieras. Innan de nya mönstren är uppbyggda menar psykoanalytikerna att tonårsbeteendet kännetecknas av avsevärd osäkerhet och ambivalens. Båge (1968) drar paralleller mellan det lilla barnets ambivalenta orientering till omvärlden och tonårsperiodens ambivalens, cit.: "Det förefaller som om denna

växling mellan olika förhållningssätt till omvärlden får ett nytt genombrott i puberteten, med den skillnaden, att det nu gäller psykologiska funktioner inom personligheten, som blir underställda en helt ny målsättning för framtiden". Ambivalensen och svängningarna mellan ytterligheter tänks som ändamålsenliga för att pröva ut möjliga beteenden och attityder.

"I den psykiska pubertetsutvecklingen framstår identitetsutvecklingen som en central uppgift" (cit. Frisk, 1968). "En stark identitet utgör en inre styrka framvuxen ur erfarenhet, identifiering och samordning av begåvning, drifter, sociala möjligheter och rådande ideal" (cit. Eriksson, 1950).

Flertalet av de forskare, vilkas teorier omnämnts hittills för psykoanalytiskt präglade resonemang. I det psykoanalytiska teori-systemet ses tonårsfasen som en krisperiod med stora och svåra omstruktureringar av personligheten. Tonåringens situation anses så komplicerad, att många kan förväntas få stora svårigheter under adolescensen. Detta synsätt har på senare år blivit utsatt för kritik från flera håll.

Masterson (1968) kritiserar "kristeorin" mot bakgrunden av en longitudinell studie där han jämfört en grupp psykiatriska patienter med en kontrollgrupp. Han hävdar att gruppen psykiatriska patienter klart skiljer sig från kontrollgruppen beträffande art av symptom, familjerelationer och funktionssätt under adolescensen. Han menar att psykoanalytiskt inriktade terapeuter brukar förringa betydelsen av psykiatriska symptom under adolescensen till följd av påstådda problem med att skilja ut allvarliga psykiska tillstånd från sådana som kan vara uttryck för normala svårigheter under åldersperioden. Masterson säger att dessa diagnostiska svårigheter är en myt, och att det psykoanalytiska betraktelsesättet leder till att många tonåringar inte får adekvat vård. Han ser adolescensen som en universell psykodynamisk faktor, vars kliniskt psykiatriska betydelse inte får överskattas. Masterson tror att teorin om tonårskrisen uppkommit genom att man generaliserat forskningsresultat från unga neurotiker till tonåringar i allmänhet. Han menar att en sådan generalisering är felaktig, då han anser sig ha funnit att effekterna av påfrestningar under

adolescensen varierar kraftigt hos olika typer av tonåringar. Masterson understryker vikten av att tonåringar med allvarliga personlighetsstörningar får adekvat och intensiv behandling.

Bandura (1964) kritiserar också kristeorin och hävdar att man överdrivit betydelsen av biologiska drivkrafter vid utvecklingen av heterosexuellt beteende. Han stöder sig på antropologiska data när han säger, att kulturell betingning och förväntningar har stor betydelse för den sexuella utvecklingen, och han påpekar också att övergången till sexuell aktivitet är relativt mjuk i samhällen, som tillåter och uppmuntrar tidiga heterosexuella beteenden.

Bandura anser också, att man överdrivit betydelsen av ytliga tecken på låg konformitet. Man har enligt Banduras åsikt tagit för mycket fasta på avvikelser i t ex klädsel och frisyr och använt dessa som tecken på att ungdomarna kraftigt skiljer sig från andra åldersgrupper.

Enligt Bandura bidrar massmedias sensationsskriverier till synen på adolescensen som en krisperiod.

Ett grundfel som ligger bakom uppkomsten av kristeorin anser Bandura vara att man övergeneraliserat resultat från sampel av avvikande ungdomar. Han anser att man i för liten utsträckning använt sig av antropologiska undersökningar. Bandura tror att kristeorin lever vidare till följd av "den självuppfyllande profetian", dvs han menar att vi genom att förvänta oss att tonåringar är vilda, oberäkneliga etc bidrar till att skapa sådana tonåringar.

Bandura ifrågasätter de teorier, som förutsätter att personlighetsutvecklingen fortskrider vida bestämda stadier. Beträffande denna hypotes om utveckling över bestämda stadier undrar Rogers (1972) om adolescensen är ett naturligt stadium i utvecklingen, eller om den bara är en artefakt av det moderna samhället. Rogers anser att denna frågeställning är för lite utforskad.

Weiner (1970) ifrågasätter de teorier som säger att adolescensen är en period, då tonåringar ofta sätter sig upp mot föräldrar och andra auktoriteter, ofta ägnar sig åt sexuella utsvävningar, befinner sig i tillstånd av kraftig psykisk obalans etc, dvs han ifrågasätter kristeorin. Han hävdar att detta synsätt är grundat på en

myt och han menar att det finns övertygande data som talar för att denna syn är felaktig.

Crafoord (1972) yttrar sig på grundval av sina enkätdata om föräldrarelationernas utseende under adolescensen. De fall av extremt negativa föräldrarelationer som hon finner är vanligen relaterade till någon form av bristande anpassning, vilket talar emot att negativa föräldrarelationer under tonåren är åldersadekvat. Hon reserverar sig emellertid för att hennes resultat huvudsakligen bygger på data angående föräldrarelationens yttre manifestationer.

Offer, Sabshin och Marcus (1965) genomförde en intervjustudie med 14-16 åriga pojkar, vanliga nybörjare i high schools. Deras intryck är, att dessa pojkar hade god förmåga till kontakt med vuxna. Pojkarna visade inte några tecken på starka konflikter med föräldrarna.

Det finns skäl att vara försiktig vid generalisering av de psykoanalytiska idéerna till nutida "vanliga" tonåringar men det finns också skäl att vara lite reserverad inför allmängiltigheten hos de sentida teoretikernas synpunkter. Analytikernas teorier beträffande tonåringar baserar sig huvudsakligen på iakttagelser gjorda i terapeutiskt arbete med ungdomar. Analytikerna förutsätter förekomsten av omedvetna personlighetsskikt och gör också anspråk på att kunna utforska dessa. Data framkommer ur en dialog mellan analytiker och analysand. Den av analytiker utforskade gruppen är i flera avseenden speciell, varför man bör generalisera med försiktighet.

De sentida teoretikernas synpunkter är baserade på en relativt sett mer objektiv forskning kring tonåringars situation. Man har strävat efter att nå representativa grupper av tonåringar och man har ofta undersökt dem med enkäter eller intervjuer. Resultaten hänför sig till omedvetna personlighetsskikt. Det finns här en risk att dessa data även används för att dra slutsatser om tillståndet i för- eller omedvetna delar av personligheten.

Troligen gör man klokast i att inte fördjupa sig i vilken sida som kan tänkas ha rätt utan i stället ta upp sådant som förefaller vederhäftigt från de båda lägren.

Viktigt i sammanhanget är att tänka på att det här inte rör sig om att en gång för alla fastställa hur tonåringar har det. Crafoord (1972) betonar de annorlunda krav som dagens samhälle ställer jämfört med gårdagens och de följer detta kan få för tonårsprocessen. Vi bör ha klart för oss att vi är ute efter att fånga konturerna på något som hela tiden förändras.

II SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Denna studie har två syften:

Det ena är att ge bidrag till valideringen av Crafoords enkätundersökning 1972 (nedan benämnd enkätundersökningen).

Det andra är att, utifrån flickornas intervju svar, försöka belysa tonårsflickans aktuella situation,

Frågeställningarna blir då;

Finns det några samband mellan enkätundersökningens och intervjuundersökningens sätt att beskriva tonårsflickans situation?

Hur ser tonårsflickans aktuella situation ut?

III ENKÄTUNDERSÖKNINGEN

En kortfattad beskrivning av den enkätundersökning för vars validering denna intervjuundersökning tillkom.

Undersökningsgruppen utgörs av samtliga flickor som 1970 var inskrivna i Örebro stads skolsystem.

Av de 589 flickorna i populationen var 69 frånvarande (11,7 %). De flesta var frånvarande p g a sjukdom, några hade flyttat och några pryade. Med stor sannolikhet beror en del av bortfallet på anpassningssvårigheter, några flickor hade slutat eller avbrutit sin skolgång p g a anpassningssvårigheter. Några flickor kan förmodas vara frånvarande p g a skolk. Karaktären hos bortfallet begränsar materialets representativitet.

Svarsbortfallet uppgår till ca 10 %. Fem procent av frågorna har ej besvarats och fem procent har fallit bort p g a för svag markering så att de inte kommit med på den optiska blanketten.

Frågorna i enkäten har formulerats för att täcka de symptom-beteenden som presenteras i BVN-lagen och/eller PBU's symptom-listor.

Bundna svarsalternativ, ibland med en öppen tilläggsfråga, har använts. Frågornas antal är 122 varav 22 med tilläggsfråga. Frågorna har begränsats till att gälla den tidsperiod då flickorna gått i klass 8.

Svarskategorierna utgörs av skattningar av beteendets frekvens. Skalorna är 5-gradiga och ligger på ordinalskalenivå.

Två förundersökningar utfördes varefter formuläret omarbetades på en del punkter. Det preliminära formuläret mottogs positivt av eleverna vid förundersökningen.

Fältundersökningen genomfördes under 6 dagar. Fyra provledare hade i allmänhet tre klasser per dag, en dubbellektion per klass. Samtliga testledare var kvinnor med erfarenhet av tonåringar. Eleverna kunde motiveras för samarbete. Protester mot att fylla i formuläret var ovanliga. Flickorna i en del klasser var mycket intresserade av undersökningen, dess syfte och urval av frågor. En fråga behövde förtydligas i de flesta klasser.

De flesta flickorna fyllde i formuläret inom en lektionstimme men enstaka flickor behövde betydligt längre tid.

I slutet av enkätformuläret ingick fyra frågor angående upplevelsen av formuläret. Bortfallet i dessa frågor är ganska stort delvis troligen på grund av tidsbrist men av dem som svarat tycks den största delen ha haft en positiv eller neutral inställning till formuläret medan en liten grupp var negativt inställd.

Beträffande de intervjuade flickornas inställning till enkäten, se kapitel 8.

Enkätmaterialen har bearbetats deskriptivt bl a med faktoranalys där informationen komprimerats till ett mindre antal faktorskalor. Se Crafoord, 1972.

IV   UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING

Intervjumaterialet är i huvudsak bearbetat på två sätt:

1. Intervjuerna har lagts ut på två skattare som oberoende av varandra bedömt flickorna med avseende på ett antal variabler. Dessa variabler är konstruerade för att så nära som möjligt likna en del av de faktorer som framkom vid bearbetning av enkätundersökningen. Sambandet mellan skattningarna och flickornas läge i faktorerna har beräknats för att bidra till valideringen av enkät-materialet.

2. Den andra metoden, som använts för att få information från intervjuerna är, att jag gått igenom dem noga och därefter gjort en beskrivning med inslag av deskriptiv statistik. Här finns naturligtvis utrymme för subjektivitet, och för att läsaren skall få en antydning om riktningen i subjektiviteten är det viktigt att redovisa undersökningsledarens, dvs min, bakgrund och ungefärliga inriktning, varför en kort sådan redovisning följer: Jag har arbetat som biträdande psykolog vid en barn- och ungdomspsykiatrisk klinik i tre år och haft mycket kontakt med tonåringar. Min teoretiska referensram har jag huvudsakligen fått från psykoanalytiskt inriktad litteratur samt från teamarbete tillsammans med många personalkategorier i arbetet med ungdomar.

Förutom ovanstående har en undersökning gjorts av reliabiliteten i skattningarna liksom en mindre litteraturgenomgång gällande problematiken vid validering av kliniskt material. Intervjumaterialets representativitet har undersökts i några avseenden. En av de intervjuade flickorna presenteras i kapitel X.

Beskrivning av skattningsförfarandet

Med utgångspunkt från några av enkätundersökningens faktorer formulerades variabler, till innehållet så lika faktorerna som möjligt. En kort beskrivning av dessa variabler utarbetades (se bilaga 1) liksom en fem-gradig skattningsskala (bilaga 2).

Variabelbeskrivningar formulerades genom en surteterisering av innehållet i de enkätfrågor som har höga faktorladdningar.

En femgradig skala valdes då det var svårt att göra meningsfulla och nyanserade beskrivningar av skalstegen i en flergradig skala och då det föreföll nödvändigt med minst fem skalsteg för att uppnå spridning i skattningarna. Fern anger den negativa extremen, t ex "mycket ängslig" eller "mycket dålig relation".

Med syftet att försöka få skattarna att våga sprida sina skattningar infördes en osäkerhetsskala, där skattarna, på en tregradig skala, fick markera sin grad av osäkerhet inför varje enskild skattning.

Två skattare vidtalades och sattes muntligt in i uppgiften. Skattarna är båda kvinnor, psykolog respektive biträdande psykolog, och vana vid arbete med ungdomar (på en barn-och ungdomspsykiatrisk klinik).

Efter introduktion av uppgiften fick skattarna, var för sig, arbeta med en för ändamålet upptagen intervju, varefter vi åter träffades. Vid detta andra tillfälle fick skattarna motivera och diskutera sina skattningar varefter vi tillsammans arbetade fram en teknik för skattningen. Att skattarna, vid genomgång av intervjuerna, använde ungefär samma teknik bedömdes som väsentligt för att uppnå en god reliabilitet. De båda skattarna var relativt samstämmiga och deras bedömningar av intervjun skilde sig inte i någon variabel mer än ett skalsteg.

Efter dessa försök till samtrimning vidtog själva skattningen som skedde var för sig, och där skattarna enades om att skatta ungefär en flicka om dagen. Skattningarna av en flicka tog i genomsnitt ca en halvtimme.

Under skattningsperioden stod jag i kontakt med skattarna för att vi skulle kunna diskutera oklarheter och undanröja eventuella missförstånd. Vid dessa kontakter fick jag bl a veta att den ena skattaren (nr 1) tyckte att det var lättare att sprida skattningarna på den negativa sidan om skalans mitt. Båda skattarna tyckte, att skalan innehöll för många steg, det kändes svårt att sprida skattningarna meningsfullt. Båda skattarna trodde sig ha fått ökad spridning i sina bedömningar efter hand som de blev säkrare i rollen som skattare. Det senare går inte att kontrollera då flickornas inbördes tidsordning i skattningen inte finns registrerad.

P g a begränsningar endera hos enkät- eller intervjumaterialet formulerades inte variabler för skattning utifrån alla enkätundersökningens faktorer. De skattade variablerna är följande:

"ängslighet", "mammarelation", "föräldrabeloende", "lärar- och skolrelationer", "papparelation" och "kamratrelationer".

Vid de faktorskalor som uteslöts fanns inte motsvarande information i intervjun, dvs det fanns inte frågor (svar) till underlag för skattning av variabler konstruerade utifrån dessa skalor.

Syftet med att välja skattare med ungefär samma studie- och yrkesbakgrund var att minska dessa bakgrundsfaktorerers inverkan på skattningarna för att uppnå ökad samstämmighet. Samma syfte ligger förstas bakom det inledande försöket till samtrimning.

Intervjun

Intervjuerna utfördes av ledaren för enkätundersökningen direkt efter det att flickorna besvarat enkäten. Intervjuaren hade inte tillgång till flickornas enkätsvar utan intervjun utfördes fristående utifrån ett relativt strukturerat formulär.

Intervjuaren är psykolog och har flerårig erfarenhet som terapeut i arbete med barn och ungdomar. Hennes teoretiska referensram har sin tonvikt i den psykodynamiska psykologin.

Formuläret innehåller 61 frågor uppdelade i olika avdelningar. Inledningsvis kommer ett antal frågor som rör inställningen till det enkätformulär som flickorna fyllt i strax innan intervjun. Därefter följer frågor av mer allmän karaktär angående sådant, som eventuellt kan upplevas som svårt i tonåren. Nästa avsnitt av formuläret innehåller frågor, som rör mer avgränsade sidor av tonårsflickornas situation, t ex familjeförhållanden, relationer till lärare, kamratrelationer och självtillit. I slutet finns några mer allmänna frågor angående känslor och upplevelser.

Intervjusvaren skrevs ned i intervjuformuläret samt bandades. Därefter renskrevs och kompletterades texten i formulären med hjälp av en sekreterare och bearbetades alltså slutligen av mig. Bearbetningen gjordes huvudsakligen utifrån texten på formulären, men för att komma närmare informationskällan har jag också lyssnat igenom banden som emellertid har mycket växlande ljudkvalitet och bitvis inte gått att använda. Betingelserna vid intervjun diskuteras närmare i kapitel 7.

V MATERIALETS REPRESENTATIVITET

För att dessa intervjudata skall kunna generaliseras och om de skall kunna användas för att belysa validiteten i enkätundersökningen är det viktigt att stickprovet är representativt för populationen undersökta flickor.

Representativiteten belyses dels genom en beskrivning av bortfallets utseende, dels genom en undersökning av de samplade flickornas läge i enkätundersökningens faktorer jämfört med populationens läge i samma faktorer.

Populationen

Undersökningspopulationen utgörs av samtliga flickor som 1970 var inskrivna i åk 8 i Örebro stads skolsystem. Antalet klasser var 45, varav 6 specialklasser. 22 elever gick i specialklasser av något slag, och av dessa deltog 17 i undersökningen. Av de 589 aktuella flickorna var 69 frånvarande, ett bortfall på 11,7 %. De flesta av flickorna var frånvarande p g a sjukdom, några hade flyttat och några pryade. För närmare detaljer, se Crafoord (1972, sid 147). Mycket tyder på att delar av bortfallet är tendentiöst. En del av flickorna kan antas vara frånvarande p g a anpassningssvårigheter, varför den i enkäten undersökta gruppen inte kan ses som representativ för årskursen i detta avseende.

Samplets utseende och bortfallet

Initialt drogs 27 flickor medels random number - förfarande. Antalet sattes till 27 då det bedömdes rimligt att hinna med så många intervjuer i samband med enkätundersökningen. Antalet bedömdes också vara tillräckligt stort för att medge godtagbar tillförlitlighet i resultaten.

Förutom de 27 drogs slumpmässigt två reserver från varje skola. Den något begränsade slumpmässigheten här betingades av behovet att ha tillgång till ett visst antal intervjupersoner varje undersökningsdag.

Av de 27 dragna flickorna intervjuades 20. I allmänhet gick det att få tag i flickorna direkt sedan de fyllt i formuläret. Av de 7 som föll bort var:

2 flickor borta ur skolan (en på flickhem, en graviditetsledig), den förra ersattes med reserv.

1 flicka gravt hörselskadad.

1 flicka vägrade. Hon följde med till intervjun tillsammans med en kamrat efter lite pock från intervjuarens sida, men var där tyst, blyg och tydligt ovillig att medverka, varför hon fick vara. Reserv uttogs.

1 flicka hos tandläkare - reserv uttogs.

1 flicka drog ut så på tiden med ifyllandet av sitt formulär att det inte gick att invänta henne utan att komma ur schema varför hon ersattes med reserv.

1 flicka gick inte att hitta då hon lämnat klassrummet mycket tidigt - ersattes med reserv.

Totalt intervjuades 25 flickor. Av bortfallets utseende att döma finns det skäl att tro att detta inte var slumpmässigt utan att det till en del rör sig om ganska extrema flickor. Graviditeter i 14-15 årsåldern är ovanliga och kan ha samband med ovanliga personlighetsdrag eller ovanlig situation i något avseende, samma sak gäller flickhemsvistelser. Likaså är det möjligt att den långsamma och den reserverade flickan besitter personlighetsdrag som borde ha representerats i stickprovet för att detta skall kunna antas vara helt representativt.

Jämförelser med populationen

För att försöka bedöma samplets representativitet med avseende på ett antal variabler som bedömdes vara relevanta framtoqs de intervjuade flickornas positioner i de faktorer som framkom vid faktoranalys av enkätundersökningen. De samplade flickornas positioner jämfördes sedan med populationens genomsnittliga värden i faktorerna. Vid en t-prövning visade sig samplets medelvärden ej signifikant skilja sig från populationens i någon av variablerna. Se tabell 1.

Utfallet av jämförelsen tyder på att samplet i genomsnitt, sannolikt inte skiljer sig nämnvärt från populationen, i de aktuella variablerna.

Tabell 1. T-prövning av huruvida samplet skiljer sig från populationen i olika avseenden

	Population M	Sample M	t
Ängslighet	9,78	9,67	-0,223
Sexuell erfarenhet + Social säkerhet	-4,91	-5,49	-1,306
Negativ mammarelation	8,99	9,25	0,411
Negativ hemrelation	7,08	6,99	-0,176
Utpräglat föräldrabeloende	1,02	0,94	-1,051
Negativ lärar- och skolrelation	13,95	14,69	1,167
Negativ papparelation	9,06	8,41	-0,944
Negativa kamratrelationer	14,51	15,20	0,907
Asocialitet	9,98	8,98	-1,694
Bristande självacceptans	3,80	3,19	-0,806
Inåtvändhet	3,38	3,25	-0,206

VI RELIABILITET

I detta kapitel redovisas försök till bedömning av samstämmigheten mellan de båda skattarna.

Produktmomentkorrelation

Produktmomentkorrelation mellan skattarna framgår, varabel för variabel, av tabell 2. Koefficienterna är korrigerade för effekter av att skalan har så få steg med hjälp av Guilfords formel $r_c = \frac{r}{c_x c_y}$ (Guilford, 1956).

Tabell 2. Korrelationskoefficienter för sambanden mellan bedömarna

	r_{xy}
Ängslighet	0,75
Mammarelation	0,80
Föräldrabeloende	0,39
Lärrar- och skolrelationer	0,81
Papparelationer	0,97
Kamratrelationer	0,62

Detta mått ger positiva samband mellan skattarna i alla variablerna. Bäst är samstämmigheten vid bedömning av "papparelationer", därefter kommer "lärrar- och skolrelationer", "mammarelationer" och "ängslighet" med ganska höga samband mellan skattarna. Lägst är sambandet vid variabeln "föräldrabeloende".

Rangkorrelation

Rangkorrelation har beräknats mellan skattarnas rangordning av variabler flicka för flicka. Syftet var här att få ett mått på om skattarna betonar samma sidor hos flickorna.

Rangordningarna är bemängda med bundna ranger varför Kendalls formel

$$r_s = 1 - \frac{\sum d^2}{1/6(n^3 - n) - (T^1 + U^1)}$$

använts då den innehåller en faktor för korrektion av ties (Kendall, 1962). Bundna ranger medför även efter korrektion ökad osäkerhet i resultaten. Beräkningarna ger positivt samband mellan skattningarnas rangordningar för alla flickor utom två. De flesta korrelationerna ligger i storleksordningen 0,30 - 0,90. Fördelningen av koefficienterna finns grafiskt återgiven i bilaga 4.

Övrigt

Vid granskning av skattarnas bedömningar återfanns sju tillfällen där skattningarna skilde sig två skalsteg. Den största skillnaden, tre skalsteg, förekom endast vid två tillfällen. Vid det första tillfället har den ena skattaren markerat högsta, den andra lägsta grad av osäkerhet vilket skulle kunna betyda att de här tagit fasta på olika sidor av den tillgängliga informationen vid sin bedömning. Vid det andra tillfället ger osäkerhetsskalan högsta respektive medelhög osäkerhet. Underlaget för de båda skattningarna ger snarare ett knapphändigt än mångsidigt eller mångtydigt intryck.

Osäkerhetsskalan har inte bearbetats på något sätt. Vid en ytlig granskning förefaller sambandet vara lågt mellan skattarnas grader av uppgiven osäkerhet. Osäkerheten är heller inte speciellt hög vid någon variabel.

Skattningarna återges grafiskt i bilaga 3.

Kommentar

Skattarna visar god samstämmighet vid fem av de sex variablerna. Den variabel som visar lägst samstämmighet, "föräldraberöende", är troligen den minst specifika av de sex. Utrymmet för påverkan av de egna attityderna är stor. Dessutom är informationsunderlaget för denna variabel litet.

De beräknade rangkorrelationerna är av begränsat värde då många ranger är bundna. Små skillnader eller likheter mellan skattarnas rangordningar ger kraftiga utslag och det fullständigt negativa

sambandet mellan skattarna vid en flicka är t ex orsakat av att de skiljer sig på en enda punkt. En erhållen koefficient som anger 0-korrelation beror på att den ena av skattarna inte kunnat rangordna den aktuella flickan alls inbördes utan åsatt henne samma värde i alla variablerna. (Se fördelningen av korrelationskoefficienter i bilaga 4.)

De korrektioner som använts för att minska effekten av vissa systematiska felkällor ökar slumpfelet och medför i viss mån begränsningar i resultatens tolkbarhet.

Vid de 150 skattningar som utförts skiljer sig skattarna två skalsteg vid sju tillfällen. Den största skillnaden 3 skalsteg förekom vid två tillfällen.

Den goda samstämmigheten mellan skattarna kan troligen, till stor del, tillskrivas likhet i utbildning och arbetserfarenhet. De inledande diskussionerna om skattningen och försöket till samtrimning kan ha bidragit.

Andra skattare, med annan utbildning och erfarenhet, med annan typ av instruktion hade troligen givit andra samband.

Ett intressant fynd är att skattarna följer varandra mycket nära om man jämför medeltalet av skattningarna för hela gruppen flickor, variabel för variabel. Båda skattarna tenderar här till en mer positiv skattning av mammarelationer än av papparelationer. Dessa variabler har definierats nästan ordagrant lika och skalstegen har exakt samma lydelse på blanketten. Samstämmigheten mellan medeltal för övriga variabler kan vara orsakad av skillnad i definition av variabler och skalsteg (Bilaga 3, sid 3).

VII SYNPKTER PÅ VALIDERING

Detta kapitel handlar om validering. Först redovisas resultaten av en kort litteraturgenomgång rörande faktorer som inverkar på validiteten hos kliniskt material. Därefter kommer ett avsnitt där en del metoder diskuteras. Sist behandlas intervjuundersökningen med fokus på dess möjligheter att bidra till valideringen av enkäten.

Litteraturgenomgång

En kort genomgång av forskning rörande validering av kliniskt material har gjorts. Då intervjuundersökningens validitet är grundläggande för dess kapacitet när det gäller att validera enkäten har litteraturstudierna inriktats på validering av intervjumaterial. Det som framkommer är emellertid också till stor del även tillämpligt på enkäter.

Intervjun är en situation av verbal och visuell interaktion (Blum & Naylor, 1968). Denna interaktion beror naturligtvis till stor del av intervjuaren. De data som samlas in vid en intervju påverkas av intervjuarens teoretiska inriktning, grad av utbildning, personliga "biases" och den roll han eller hon försöker motsvara. Intervjun kan ses som en interpersonell relation där intervjuarens beteende kan ha stor effekt på den intervjuades beteende. Intervjuobjektet söker under intervjun antydningar och tecken som kan säga honom "hur bra han är", eller vad intervjuaren tänker om honom (Blum & Naylor, 1968).

Raines & Rohrer (1960) har formulerat en projektiv hypotes angående intervjuer. Denna hypotes går ut på att intervjun fungerar som ett projektivt instrument så att skillnader i skattningen av intervjupersoner reflekterar skillnader i intervjuarnas personlighetsstrukturer. Författarna finner experimentellt stöd för sin hypotes.

Wolman anser att skillnader mellan intervjuare utgör den största potentiella felkälla man har att räkna med (Wolman, 1965).

Av den genomgångna litteraturen att döma är effekter av skillnader mellan intervjuare en felkälla som man måste ta ställning till hur man skall motverka. En teoretisk möjlighet skulle vara att konstanthålla intervjuaren, försöka nedbringa variationen från honom genom att utveckla en intervjuare med neutral, opersonlig stil. Denna lösning framstår som dålig, då den bör inverka negativt på interaktionen och, som en följd av detta, på mängden av och kvaliteten hos data som kommer ut ur intervjun. En annan väg att hantera variationen mellan intervjuare som felkälla är att försöka ta med denna variation i redovisningen av intervjudata. Genom att beskriva och presentera intervjuaren, hans värderingar, utbildningsbakgrund etc bör man kunna ge läsaren en antydning om vilken typ av intervjuarbias en speciell intervju är påverkad av. Denna väg har valts i denna undersökning.

En genomgång av forskning rörande urvalsintervjuer har gjorts av Blum & Naylor och de konstaterar, att det saknas mycket kunnande rörande intervjuer, angående vilka metoder som kan anses "bäst", angående validitet etc. De tycker att det behövs mycket empirisk forskning på området.

Fleishman (1967) anser att forskningen rörande intervjuer (främst urvalsintervjuer) är behäftad med en hel del brister. Han anser att det är svårt att jämföra och utvärdera resultaten av de studier som gjorts hittills. Han påpekar att det råder stor brist på forskningsresultat som direkt rör intervjuer, och att mycket av den "kunskap" som finns rörande intervjuer, grundar sig på resultat som generaliserats från forskning på andra och ibland ganska avlägsna problemområden.

Fleishman formulerar en rad påståenden rörande (anställnings-) intervjuer, påståenden som han anser sig kunna göra mot bakgrunden av resultaten från undersökningar som han refererar. Nedan några av hans påståenden:

1. Intrabedömarreliabiliteten är vanligen ganska god.
2. Samma intervjuare använder ganska konstant samma teknik inför olika intervjupersoner.
3. I ostrukturerade intervjuer täcks materialet av på ett inkonsistent sätt.

4. När intervjuare erhåller samma information tenderar de att tolka den på olika sätt.
5. Strukturerade intervjuer ger i allmänhet högre interbedömarreliabilitet än ostrukturerade.
6. Fastän reliabiliteten hos intervjuare kan vara hög i vissa givna situationer är i allmänhet de erhållna validiteterna låga.
7. Frågeformen påverkar vilka svar som erhålls.
8. Intervjuarens attityder påverkar hans tolkning av vad intervjupersonen säger.
9. I den vanliga ostrukturerade anställningsintervjun talar intervjuaren mer än intervjupersonen.
10. Intervjuare tycks påverkas mer av negativ än av positiv information.
11. Intervjuare tenderar att göra sina beslut tidigt i intervjun.

Fleishman avslutar sin genomgång med att konstatera att det behövs mycket och mer samordnad forskning på området och att det samlade kunnandet är ganska begränsat (Fleishman, 1967).

För studium av problematiken kring validering av kliniskt material och speciellt intervjuer se Blum & Naylor (1968), Fleishman (1967) och Wolman (1965). De båda första tar bl a upp intervjuans användning vid urvalssituationer.

Intrycket efter genomgång av delar av ovanstående verk är att forskningen på området endast är påbörjad. Forskningsresultaten är osäkra och ibland motsägande. Motsägelserna förefaller ibland bero på att undersökningarna skjutit in sig på mycket snäva aspekter av undersökningsfältet utan möjlighet att hålla övriga variabler under kontroll.

Det förefaller som om många av dem som forskat på intervjuer och liknande data i sin önskan att fånga sanningen glömt bort att en intervjusituation nödvändigtvis påverkas av massor av på olika sätt samverkande variabler. Det är knappast meningsfullt att rycka ut enstaka variabler och studera deras variation som följd av variation i någon oberoende variabel, när det inte går att konstanthålla intervjusituationen och man inte försökt beskriva interaktionsmönstret i denna.

En möjlig väg till närmare förståelse av intervjun, liksom av kliniskt material över huvud taget, kan vara att noga definiera situationen och försöka diskutera fram hypoteser för hur olika variabler interagerar, dvs beskriva och försöka tolka intervjun som process. Den vanliga design, där man varierar någon variabel, skenbart konstanthåller övriga variabler och utläser resultaten på en beroende variabel tycks närmast meningslös vid undersökning av material av denna typ.

Metoder

Vid validering av olika typer av psykologiska undersökningsinstrument har man ofta nåttats problemet genom att inhämta parallell information med hjälp av enkäter, intervjuer, projektiva tekniker, intervjuer med personer i undersökningspersonens omgivning och uppgifter som registrerats hos myndigheter, t ex samhällets vårdande organ.

Ett problem är här att metoderna kan sägas röra sig på olika djupt liggande nivåer inom personligheten, varför det är svårt att bedöma värdet av samband eller uteblivna samband mellan mätningar utförda med de olika metoderna.

De olika metoderna är också var för sig behäftade med svagheter. Uppgifter som man kan inhämta hos myndigheter är ofta knapphändiga och färgade av den som skrivit ned dem. Intervjuer med undersökningspersonens omgivning är förstås behäftade med samma svagheter som andra intervjuer. Projektiva tekniker rör sig delvis på djupt liggande skikt av personligheten, och den personschildring som framkommer är beroende av interaktionen i testsituationen. Enkäter är föga följsamma inför den enskilda personen, vilket medför begränsade möjligheter att få annat än relativt ytliga insikter om den enskilde.

Med tanke på begränsningarna hos de olika metoderna kan det vara lämpligt att vid validering använda flera metoder i bredd, beräkna samband, ingående diskutera tänkbara svagheter hos metoderna var för sig och försöka skapa en bild av deras förhållande till varandra.

Intervjun

Här följer en diskussion av betingelserna vid intervjuundersökningen, speciellt inriktad på förhållanden som kan vara av betydelse för intervjuns förutsättningar att mäta eller skildra de förhållanden vi är ute efter.

Intervjuerna utfördes direkt efter det att flickorna gått igenom enkätundersökningen. Tanken bakom detta var att minska risken för dålig samstämmighet till följd av snabba fluktuationer i sinnestämning eller värderingar hos tonåringarna. Denna tidsmässiga närhet kan ha tröttat ut flickorna och gjort dem mindre motiverade med mindre tillförlitlighet hos data som följd. Den kan också ha medfört tillförlitligare intervjuresultat genom att flickorna på förhand tänkt igenom många av de problem som tas upp i intervjun.

Intervjuerna utfördes av en enda intervjuare, vilket är en begränsning med tanke på hur en intervjuare med sin personlighet och yrkesmässiga inriktning kan färga intervjudata. Den aktuella intervjuaren, som är kvinna, är utbildad barnterapeut och har också arbetat som sådan. Hennes teoretiska inriktning är huvudsakligen psykoanalytisk-psykodynamisk.

Man kan tänka sig att en psykodynamiskt skolad terapeut i relativt stor utsträckning söker och finner symptom eller syndrom som beskrivs inom det psykoanalytiska teorisystemet.

En annan risk med att ha bara en intervjuare är att det, då och då, kanske utan att intervjuaren märker det, uppstår dålig kontakt. En dålig kontaktsituation leder troligen till dålig motivation med magra eller missvisande data som följd. Risken för dålig kontakt minskar, om man har flera intervjuare.

Intervjun är styrd av ett strukturerat formulär, men detta har inte följts strikt, utan vid behov har frågor följts upp utanför formulärets ram. Intervjuaren hade inte tillgång till enkätsvaren, utan intervjun utfördes fristående från enkäten.

Vid en fjärdedel av flickorna hade intervjuaren gjort anteckningar om negativa inslag i kontakten, som spänning, trots, hämning etc. Inget talar för att dessa störningar skulle vara bundna till denna undersökningssituation, men man hade vetat mer om vad som betingats av intervjusituationen, om man haft två intervjuare.

Intervjuerna gjordes i flickornas skolmiljö (gäller även enkäten) vilket kan ha påverkat svaren på flera sätt. Bullernivån brukar, åtminstone på raster, vara hög vilket kan ha försvårat koncentrationen. Lokalerna och den tidsmässiga närheten till skolarbetet kan också ha bidragit till koncentrationssvårigheter p g a svårigheter att koppla av tankarna på skolarbetet. En annan faktor är hur frågorna rörande skolan och lärarna påverkades av närheten till skolsituationen. Man kan t ex tänka sig att några elever i tysthet betvivlade att undersökningsmaterialet inte skulle komma i lärarnas händer och därför uttryckte sig försiktigare i sin kritik mot skolan. En risk skulle kunna bestå i att intervjuaren, genom att intervjuerna utfördes i skolan, kom att uppfattas som något lärarliknande, dvs som någon form av auktoritet, vilket skulle kunna underlätta framkallandet av trots eller en tillagsinställd attityd.

En källa till okontrollerad variation i materialet finns troligen i hur flickorna påverkas av årstiden och arbetsintensiteten i skolan under den aktuella perioden. Bl a inställningen till skolarbetet påverkas sannolikt av om undersökningen inträffar under en skrivningsperiod, om det snart ska bli lov etc. Dessa intervjuer utfördes i slutet av april.

Det faktum att intervjuaren är kvinna kan medföra speciella effekter på materialet. Överföringsfenomen kan inträffa, vilket bör försvåra det för flickorna att uttrycka sig öppet om sina mödrar, speciellt när det gäller negativa inslag i relationen till modern. Man kan också tänka sig fenomen som att flickorna stimuleras att ge mer material angående modersrelationen, och att detta skulle kunna förklara varför flickorna i denna undersökning givit mer material angående modern än fadern.

VIII SAMBAND INTERVJU-ENKÄT

Ett av syftena med denna intervjuundersökning är att bidra till bilden av enkätundersökningens validitet. Nedan följer några olika sätt att nalkas denna validitet. Då flickornas inställning till enkäten är av avgörande betydelse för tillförlitligheten i deras svar, kommer till att börja med en sammanställning av flickornas intervjusvar rörande olika aspekter av enkäten. Därefter redovisas skattningar av flickornas läge i variabler som är konstruerade utifrån enkätundersökningens faktorer. Skattningarna är utförda av två av varandra oberoende bedömare. Dessa skattningar har jämförts med läget i faktorskalorna och sambanden beräknats.

Flickornas inställning till enkäten

Vid frågan: "Hur tyckte du det var att besvara frågeformuläret?" svarade 10 flickor att de var positiva till enkäten, 10 kände sig neutrala inför den och fem uttryckte sig negativt om den eller om delar därav. Ex. på positiva svar: "Ganska lätt", "Inte så svårt", "Kul att besvara, mycket man inte tänkt på förut", Ex. på negativa svar: "En den krångliga frågor, dumma alternativ", "En del svåra", "En del frågor löjliga, konstiga svarsalternativ".

Då flickorna tillfrågades om vad de trodde var syftet med undersökningen var några tveksamma medan flertalet gav svar av typen: "För att se hur ungdomen är - bra att det görs - många äldre har fel föreställning".

22 flickor skulle inte ha något emot att besvara liknande frågor en annan gång.

13 av flickorna tyckte inte att frågorna var svåra att förstå, åtta tyckte att de var svåra ibland och fyra tyckte att det var allmänt svårt att förstå formuläret. De flesta som haft svårigheter hade dessa koncentrerade till ett par frågor, samma för de flesta av flickorna.

14 flickor tyckte inte att det var svårt att besvara frågorna. Tre tyckte det var svårt och åtta tyckte det var svårt ibland. De som haft problem med att besvara frågorna klagade på att det fanns för få eller inga lämpliga svarsalternativ att välja mellan. Ett annat återkommande problem var att frågorna handlade om sådant som man inte tänkt på.

Flertalet av flickorna tyckte inte att frågeformuläret saknade frågor om väsentliga problemområden. Några saknade frågor om rökning, dryckesvanor, fritiden och skolan.

I stora drag ger flickorna intryck av att vara positivt inställda till frågeformuläret och ingen klagar på att det gått in på områden som konventionellt anses känsliga.

Erhållna samband

a. Produktmomentkorrelation. Produktmomentkorrelation har beräknats mellan de värden flickorna fick på skalorna från faktoranalys av enkätsvaren och de numeriska skattningar som utfördes av skattarna. Därvid har korrelationen beräknats dels mellan enkäten och de båda skattarna, var för sig, dels mellan enkätvärdena och de båda skattarnas värden sammanslagna. Koefficienterna är korrigerade för effekter av fågradig skala med hjälp av Guilfords formel $r_c = \frac{r}{c_c}$ (Guilford, 1956). De få skalstegen medför, även efter korrektion, sämre tillförlitlighet i resultaten än vid korrelationsberäkningar som inte har denna begränsning.

De erhållna koefficienterna framgår av tabell 3.

Tabell 3. Korrelationer för samband mellan skattningar och enkätsvar

	Skattare 1 mot enkät	Skattare 2 mot enkät	Skattare 1+2 mot enkäten	Skattare 1 mot skattare 2
Ängslighet	0,32	0,30	0,36	0,75
Mammarelationer	0,69	0,52	0,65	0,80
Föräldraberöende	0,47	0,04	0,33	0,39
Lärrar- och skolrelationer	0,52	0,29	0,43	0,81
Papparelationer	0,41	0,46	0,46	0,97
Kamratrelationer	0,18	0,41	0,35	0,62

Båda skattarnas värden sammanslagna ger låga eller måttliga korrelationer med enkäten i alla variablerna utom Mammarelationer där koefficienten är något högre.

Skattare ett har i fyra av variablerna fått högre korrelationer med enkäten än skattare två. I en variabel har båda ungefär samma koefficienter. I en variabel står skattare två för en avsevärt större korrelation. Skattare två uppvisar nästan 0-korrelation med enkäten i variabeln Föräldrabeloende varför skattare ett här nästan ensam står för korrelationen i den sammanslagna skattningen.

Den utförda korrektionen av koefficienterna ansågs nödvändig då skattningarna är utförda i en endast femgradig skala. Korrektionen medför en viss osäkerhet i resultaten.

b. Dikotomisering: För att undersöka om de som skattats extremt högt i intervjuundersökningens variabler också placerat sig högt i enkätens faktorskalor slogs skattningarna samman och gruppen delades i två hälfter. Ena gruppen utgörs av de flickor som hamnat mellan 2 och 7 i de sammanslagna skattningarna, den andra gruppen, extremgruppen, ligger mellan 8 och 10. Extremgruppen består alltså av de flickor som lägst skattats som 4 av båda skattarna och alltså bedömts som ganska negativt belastade.

Vid samtliga variabler är medelvärdet på faktorskalorna högre i extremgruppen. Signifikant skillnad erhålls vid "lärar- och skolrelationer" och "papparelationer" (df. 23, ensidig prövning). Vid "ängslighet" uppnås ej signifikans. Övriga variabler har för få extremer för att medge meningsfull t-prövning (se tabell 4).

Vid "ängslighet" är skillnaden mindre än en standardavvikelse. "Mammarelationer" och "föräldrabeloende" innehåller endast två extremer, men dessa ligger en standardavvikelse eller mer över de övriga flickorna i faktorskalorna. Variabeln kamratrelationer innehåller endast en extrem men denna placerar sig mer än två standardavvikelser högre än de övriga flickorna.

Tabell 4. T-prövning av medeltalsskillnader i faktorskalorna mellan en extremgrupp och övriga

	N	M ₁	M ₂	t
Ängslighet	5	10,45	9,51	0,64
Lärar- och skolrelationer	5	17,42	14,01	2,07
Papparelationer	6	10,84	7,64	2,15

Kommentar

Sambanden mellan intervju och enkät, mätta med produktmomentkorrelation mellan intervjuskattningar och faktoranalysdata från enkäten, är positiva och de ligger åtminstone vid "mammarelationer", "lärar- och skolrelationer" och "papparelationer" i nivå med vad man tidigare uppnått vid liknande undersökningar.

Resultaten är dock baserade på ett litet material och en korrektionsfaktor har införts. Korrektionen syftar till att få bort ett systematiskt fel men den medför också ökad inverkan av slumpfel.

Det tycks som om de båda jämförda metoderna tenderar att uppmärksamma samma extremer, dock inte särskilt påtagligt vid "ängslighet". Tendensen är signifikant vid variablerna "lärar- och skolrelationer" och "papparelationer".

Tolkade med försiktighet kan resultaten tas som ett stöd för viss validitet hos enkätundersökningen eller åtminstone som stöd för att denna intervjuundersökning och enkätundersökningen mätt de aktuella variablerna på ett likartat sätt.

IX DEN 15-ÅRIGA FLICKANS SITUATION 1970

I detta avsnitt beskrivs några sidor av de intervjuade flickornas situation och paralleller dras till andra undersökningar inom problemområdet.

Vad upplever 15-åringen som problem?

Av de 25 intervjuade flickorna uppger 22 att skolan på ett eller annat sätt utgör ett problem. Inställningen till skolan präglas av upplevda krav, ambitioner och/eller leda. Flera vill arbeta istället. Klass 8 beskrivs som jobbig och monoton. Några flickor beskriver skolleda som börjat i klass 7 eller 8. Ett vanligt klagomål är att provskrivningarna kommer klumpvis. Flera av flickorna ger uttryck för att man måste studera "för att komma någonstans".

Det finns en viss risk för att ett olyckligt ordval från intervjuaren här bidragit till den höga frekvensen svar där skolan utgör ett problem. När hon varit ute efter flickornas huvudsakliga problem har hon ofta använt frågor i stil med "vad tycker du är jobbigt?", där ordet jobbigt kan ha givit upphov till associationer till arbete och ansträngningar istället för till problem.

Fyra flickor uppger att konflikter med föräldrarna är deras största problem och dessa konflikter rör sig om tider och pojkar samt i ett fall om rökning.

Två flickor uppger sig vara problemfria vilket kan betyda att de är det eller att de inte vill eller kan uttrycka sina svårigheter.

En flicka hade i flera år längtat efter att få komma in på diskotek, barnförbjudna filmer m fl "ställen", och hon anger detta som sitt största problem.

En flickas största problem rör sig om utseende, menstruationer och att hon hade blivit retad för BH. Bekymret med de begynnande sekundära könskaraktärerna hade dock varit större under de två föregående åren.

Åtta av flickorna föreslår lösningar på sina problem och åtminstone sju av flickorna ger lösningar som kan anses vara konstruktiva.

Inställning till åldern

De flesta av flickorna återger en positiv upplevelse av att vara 14 respektive 15 år. Några uttrycker ambivalens inför att bli äldre. Några vill vara äldre för att "komma in på ställen" och för att få den vuxnes frihet. Det framkommer klara uttryck för att det är statusbemängt att vara äldre bl a genom att sex av de 25 inte talar om sin aktuella ålder utan istället meddelar vad de kommer att fylla nästa gång, något som knappast hade inträffat om de varit i femtioårsåldern. Endast en av flickorna klagar på att hon blivit mer lynnig och växlande i humöret än tidigare.

De flesta flickorna redovisar ljusa eller neutralt färgade minnen från tidigare barnaår. Känslorna inför den tilltagande friheten framstår som blandade. En del betonar fördelarna med ökat ansvar och ökade möjligheter, medan andra tycker, att det var skönare att vara liten med mindre krav och mindre ansvar. En flicka uttrycker direkt att det var enklare att vara liten, eftersom man då inte var frestad av bl a samlag och sprit, ett svar som skulle kunna tolkas som uttryck för osäkerhet till följd av ökat impulstryck.

Två frågor i enkätundersökningen (Crafoord, 1972) berör inställningen till den egna åldern. Här framstår flertalet av flickorna som nöjda med sin ålder, men hela 19 % uppger att de ganska eller väldigt ofta skulle vilja vara äldre. De vanligaste skälen för att vilja vara äldre går ut på ökade privilegier och ökad pondus. Bara 1 % skulle gärna vilja vara yngre och vanliga skäl är att man vill ha tillbaka en mer bekymmers- och ansvarsfri tillvaro.

Enkäten och intervjun ger alltså ganska samstämmiga bilder av inställningen till den egna åldern. De flesta är nöjda med sin ålder och ganska många ser fram emot att bli lite äldre.

Då flickorna tillfrågas vad de tror om framtiden fattar 15 av dem frågan som gällande yrkesval och redovisar sina planer på det området. Två av dessa flickor har diffusa studieambitioner och så mycket som 11 väljer konventionellt kvinnliga yrken av typen

"något med barn". Flickorna tycks alltså i detta avseende hårt bundna till en konventionell vårdande kvinnoroll.

Beträffande inställningen till den kvinnliga könsrollen kan paralleller dras till enkätundersökningen (Crafoord, 1972) där 11 % av flickorna tycker att pojkar ganska eller väldigt ofta har det bättre än flickor. Endast 4 % av flickorna uppger emellertid i enkäten att de ganska eller väldigt ofta hellre skulle vilja vara pojkar. Huvudargumenten för att vilja vara pojke är att dessa slipper menstruationer och barnsörd, samt att de upplevs ha större frihet. 10 % av flickorna värderar i enkäten den konventionellt kvinnliga könsrollen helt negativt, de ser inte fram emot att föda och fostra barn.

Då 1 på 10 flickor tar direkt avstånd från den konventionellt kvinnliga rollen och då något fler upplever pojkarnas situation som friare kan man nog våga tro att betydligt fler är vakna för olikheterna i villkor mellan könen. Trots detta väljer alltså 11 av 15 flickor i den intervjuade gruppen yrken som av hävd utövats av kvinnor. Även om detta resultat knappast är helt representativt för åldersgruppen så är ändå resultatet anmärkningsvärt. Vad binder flickorna till denna sektor av yrkeslivet? Förväntningar från omgivningen?

I intervjun ingår frågor som rör flickornas syn på framtiden. Av dessa att döma är flickornas framtidsperspektiv kort och diffust. Vid 20 vill de flesta inte vara gifta, de vill inte bo hemma hos föräldrarna, de vill vara fria och som några uttrycker det "leva livet". Vid 30 vill man vara gift, ha barn och arbete. Vid 40 vill man ha det ungefär som vid 30 och önskemålen blir alltmer diffusa ju högre ålder det gäller.

Relationer till familjen

21 flickor bor hos båda sina biologiska föräldrar, en hos fosterföräldrar, en hos mor och styvfar, en hos sin mor och en hos sin far. Sju flickor har ett syskon, sju har två, fyra har tre syskon och tre flickor har fyra eller fler syskon. Fyra av flickorna är enda barnet. Se tabell 5 och 6.

Tabell 5. Boendeförhållanden

Bor hos biologiska föräldrar	21
Bor hos fosterföräldrar	1
Bor hos biol. mor och styvfar	1
Bor hos biol. mor	1
Bor hos biol. far	1

Tabell 6. Antal syskon

Antal syskon	
0	4
1	7
2	7
3	4
4 eller fler	4

Vid genomgång av flickornas svar rörande relationerna till familjen visar det sig att flickorna ger mer material om relationen till modern och att dessa svar oftast är mer emotionellt laddade än svaren rörande fadern. Sex av flickorna klagar på att pappa inte har tid och några talar om bristande engagemang från faderns sida.

Beträffande relationen till modern ger nio flickor svar som tyder på att kontakten med modern är intensiv, ambivalent och djup. Det förefaller alltså som om de intervjuade flickorna i allmänhet har en djupare relation till modern medan fadern befinner sig i periferin. Det finns dock undantag, flickor som framhåller en närmare kontakt med fadern och säger sig vara "pappas flicka".

Även enkätundersökningen antyder en skillnad mellan moders- och fadersrelationerna. Flickorna framstår här genomgående som mer besvikna och arga på fäderna medan de grälar mer på sina mödrar, det senare möjligen för att de troligen träffar dem mer. Fäderna beskrivs också som mindre förstående än mödrarna. 16 % av flickorna uppger i enkäten att de och deras fäder förstår varandra ganska eller mycket dåligt medan 8 % uppger motsvarande gentemot mödrarna. Beträffande identifiering, i enkätundersökningen mätt med i vilken grad man som vuxen vill likna pappa

respektive mamma, vill flickorna endast i liten utsträckning som vuxna likna föräldrarna. 14 % vill som vuxna inte alls likna sina mödrar, 24 % inte alls sina fäder, en skillnad som dock inte säger så mycket då det för en flicka bör vara mer komplicerat att identifiera sig med fadern än med modern.

Marnell, Dunér & Magnusson (1973) säger att 28 % av flickorna i åk 9 väldigt ofta eller ganska ofta grälar med någon av föräldrarna. Det tycks här liksom hos Crafoord (1972) som om mammorna i större utsträckning än papporna får ta grälen och stötarna från barnen. Detta gäller för såväl pojkar som flickor.

I intervjun uppger nio flickor, att de kan anförtro sig åt modern, sex att de kan anförtro sig åt fadern. Två flickor säger klart att de inte kan anförtro sig åt fadern. Fem flickor säger att det inte går att anförtro sig åt föräldrarna när det gäller pojkar och sex.

Både pojkar och flickor i Marnell, Dunér & Magnussons undersökning, och i synnerhet flickorna, uppger större frekvens "dålig ömsesidig förståelse" i relationen till fadern än i sin relation till modern. Nästan 10 % av flickorna i samma undersökning uppger att de, cit.: "nästan inte har någon vuxen de kan lita på så pass att de kan anförtro sig åt dem om de behöver hjälp". Detta är ett oroande högt procenttal.

Tider, kläder och pengar, i nämnd ordning, uppger flickorna i intervjustavaren som främsta orsaker till konflikter med föräldrarna. För ett par av flickorna ger rökning upphov till konflikter och sex av flickorna uppger, att de inte har några nämnvärda intresse-motsättningar gentemot föräldrarna.

I intervjustavaren framkommer mycket lite som tyder på att starkt trots mot föräldrarna skulle vara en vanlig företeelse. Enkätundersökning pekar här i samma riktning. 46 % respektive 63 % av flickorna uppger i enkäten att de sällan eller någon enstaka gång "har lust att trotsa" respektive verkligen trotsar. Bara 9 % uppger att de trotsar öppet och 16 %, att de ganska eller väldigt ofta har lust att trotsa.

Enligt Marnell, Dunér & Magnusson (1973) gör den stora majoriteten av såväl pojkar som flickor "någon gång" tvärtemot föräldrarnas vilja. Det tycks dock som flickorna mer sällan än pojkar gör tvärtemot. Trotsbeteendet framträder tydligt mer i åk 9 än i åk 8.

Av intervjuerna och de refererade undersökningarna att döma förefaller inte trotsbeteendet vara något typiskt för flickorna i 14-15 årsåldern, även om det förekommer och är ett vanligt beteende hos en liten del av gruppen.

Liksom i intervjuundersökningen är i Marnell, Dunér & Magnusson (1973) utetiderna den vanligaste orsaken till konflikter med föräldrarna och i synnerhet i åk 8. Efter utetiderna kommer konflikter kring skolarbetet och därefter nämns alkoholförtäring som ett laddat konfliktämne.

Enligt Marnell, Dunér & Magnusson tror både pojkar och flickor i åk 8 att föräldrarnas oro är störst för att de skall börja röka hasch eller dricka sprit. Endast en av de intervjuade flickorna nämner att föräldrarna oroar sig för sprit. Ingen av dem nämner hasch. Nio av flickorna anser i intervjun att föräldrarna oroar sig för dem och oftast då modern. Två av flickornas föräldrar oroar sig för pojkar och sex, en flickas föräldrar är ängsliga för vad hon har för sig på kvällarna. Fyra flickor betecknar föräldrarnas oro som allmän, medan tre tycker att föräldrarna inte oroar sig alls.

Inte mindre än fem av de intervjuade flickorna uttrycker uppskattning av eller efterlyser en distinkt gränssättning från föräldrarnas sida. Fyra av dessa kommentarer är riktade till fadern, ex: "pappa är för snäll, nå'n respekt ska det väl ändå vara". Här finns en motsvarighet i enkätundersökningens resultat där ett av de vanligaste skälen till beundran för fadern är att han är bestämd. För både pojkar och flickor i Marnell, Dunér & Magnussons undersökning (1973) betyder fadern mest då man då står inför beslutet att falla för en frestelse eller låta bli. Kan dessa resultat rörande gränssättning tolkas som rester från eller uttryck för att vi fortfarande har ett patriarkaliskt samhälle? Det förefaller i alla fall som om mödrarna lägger över huvudansvaret vid gränssättningen på fäderna och det tycks också som om dessa accepterar rollen.

Beträffande vilken typ av sanktioner som är vanliga då föräldrarna blir verkligen förargade över något beteende hos tonåringen säger Henricson (1973) om elever i åk 8, att det vanligaste är, att man grälar eller talar ut om saken utan bestraffning. Nästan 50 % av eleverna i Henricsons undersökning upplever, att man kan tala ut om saken.

Tolv av flickorna i intervjuundersökningen uppger positiva relationer till sina syskon, fyra betecknar kontakten med syskonen som negativ. De flesta av de positiva kommentarerna gäller syskon som är avsevärt yngre eller avsevärt äldre, flera av de senare utflugna ur hemmet. Flertalet av flickorna uppger sig umgås ganska lite med sina syskon. En flicka markerar klart avståndstagande mot ett syskon.

Relationer till jämnåriga

Drygt hälften av flickorna uppger olika typer av problem i relationen till jämnåriga men de flesta beskriver svårigheter som förefaller ganska lindriga. En flicka klagar på att det inte går att lita på kamrater, och en säger sig vara utan någon "riktig" kamrat, hon har dock kontakter.

Inte heller enkätundersökningen ger några höga frekvenser av problem i relationen till kamraterna. Enkäten tyder snarare på att flickorna i gruppen generellt har ganska goda kamratrelationer även om en viss grad av negativa känslor ofta kännetecknar dessa relationer. En mycket liten grupp, 1 %, uppger sig aldrig ha haft, men ej heller vilja ha, någon bästa vän.

Fjorton av flickorna i intervjuundersökningen tycker att man lika gärna kan vara tillsammans med flickor som med pojkar, sju föredrar flickor, två tycker bäst om att vara ihop med pojkar och en vet inte då hon inte umgåtts med pojkar.

Beträffande varaktigheten i relationerna till kamrater uppger de flesta, att de känt sina vänner ett, två eller tre år. Vanligast tycks vara att flickorna umgås med jämnåriga, några trivs bättre med äldre och ett par vill vara tillsammans med yngre kamrater.

Henricson (1973) hävdar utifrån sina undersökningsresultat angående elever i åk 8 att dessa, på det medvetna planet, varken visar en extrem kamratorientering eller starka konflikter med föräldrarna. Hon betonar dock att hennes data endast når medvetna betingelser och inte ger något om de ormedvetna konflikter som enligt det psykoanalytiska synsättet anses vara akuta under denna åldersfas. Henricsons resultat tyder också på att kamraterna är en viktig referensgrupp i denna ålder men också på att relationen

till föräldrarna för majoriteten av tonåringarna i den undersökta gruppen inte framstår som särskilt negativt laddad.

Henricsons anmärkning om begränsningen hos hennes data är även tillämplig på våra intervjudata och på de övriga, i detta avsnitt, refererade undersökningarna. Avsaknaden av yttre tecken på disharmoni i data grundade på medvetna betingelser behöver inte betyda att flickorna är fria från omedvetna konflikter.

Vad sysslar då de intervjuade flickorna med på sin fritid? Den vanligast uppgivna sysselsättningen är att vara tillsammans med andra och prata. Ofta är man då hemma hos någon av kamraterna och ofta spelar man skivor. En femtedel av flickorna uppger, att de då och då går på ungdomsgård, sex nämner diskotek och dans. För övriga är det mycket stora variationer i vad man har för sig från t ex hoppa hopprep till att gå ut och dansa eller sitta och diskutera.

Relationer till pojkar

Vad betyder pojkar för den 14-15 åriga flickan? Drygt en tredjedel av flickorna säger att pojkarna betyder mest som kamrater. En tredjedel tycker att pojkar för dem är lika mycket kamrater som objekt för förälskelser. Fyra flickor tycker att pojkar huvudsakligen är kärleksobjekt. Två uppger att pojkar är ointressanta, en tycker att de är för barnsliga för att vara av något större värde. En känner sig osäker och rädd för pojkar liksom inför kontakter över huvud taget.

Två flickor har vid tiden för intervjun stadigt sällskap med pojkar sedan 1 1/2 respektive 2 månader. Ytterligare en flicka uppger stadigt sällskap men bara "sedan några dagar" vilket kan nämnas för att illustrera tøjbarheten hos begreppet "stadigt sällskap". Enkätundersökningen (Crafoord, 1972) ger betydligt högre frekvens av stadigt sällskap med 25 % flickor som uppger att de har en sådan relation för tillfället.

Hälften av flickorna i intervjuundersökningen säger sig ha haft stadigt sällskap och av dem som haft eller har långvarigare relationer till pojkar är två ambivalent inställda till dessa förbindelser, medan 12 anser att de inneburit en positiv upplevelse.

Elva av de 25 vill gärna ha stadigt sällskap, fyra vill inte, fem är tveksamma och resten har inte svarat. Varaktigheten hos de stadiga förbindelserna varierar mellan 1 månad och 1 1/2 år, de flesta kortare än ett halvår.

Intervjuundersökningens svar inrymmer nästan ingenting om flickornas sexuella beteendemönster, men enkätundersökningen (Crafoord, 1972) tar upp detta, varvid det framkommer att 22 % av flickorna i undersökningspopulationen uppger att de samlagsdebuterat, och att 75 % av dessa haft samlag flera gånger.

Relationer till skolan

Många av de intervjuade flickorna uppger att de tycker att skolarbetet och speciellt läxorna är betungande. Som redan relaterats i detta kapitelns första avsnitt uppger 22 av de 25 flickorna att skolan på ett eller annat sätt utgör ett problem.

En motsvarighet till detta står att finna hos Marnell, Dunér & Magnusson (1973), där ca 40 % av eleverna i åk 9 gärna skulle vilja ha mindre kurser på högstadiet. Procenttalet var ungefär lika stort för pojkar som för flickor. I samma undersökning går det att följa utvecklingen från åk 6, där endast 3 % av flickorna ofta eller ganska ofta tycker att det är arbetssamt i skolan. I åk 9 är motsvarande siffra 20 % bland flickorna. Av Marnell, Dunér & Magnussons undersökning framgår också, att procenten elever, som sällan eller aldrig oroar sig för skolarbetet går ner från 64 % i åk 6 till 27 % i åk 9. Hela 34 % av flickorna säger sig här ofta eller ganska ofta "oroa sig för saker och ting i skolan".

Inställningen till skolan inrymmer, hos många av de intervjuade flickorna, ambitioner och prestationskrav. Sådana avspeglas också tydligt i Marnell, Dunér & Magnussons (1973) resultat, där hela 90 % av eleverna uppger att det betyder något för dem "att vara duktig på proven".

Ett par av flickorna i intervjuundersökningen nämner, att de tidigare haft problem med kamratrelationerna i skolan men ingen uppger dåliga relationer till skolkamraterna som aktuell orsak till vantrivsel.

Elva flickor säger, att de flesta eller alla lärarna är bra medan 13 tycker att några är bra och några är dåliga. En flicka uppger, att hon har enbart dåliga lärare. Mer än hälften av flickorna tycker att lärarna behandlar alla elever lika, medan fyra flickor tycker att vissa elever särbehandlas. Tre flickor anser sig särbehandlade, varav två tycker, att de favoriseras och den tredje tycker, att hon får oberättigad kritik.

En ungefär lika positiv bild av relationen till lärarna framkommer i enkätundersökningens resultat där t ex 51 % av flickorna uppger att de tycker om alla eller de flesta av sina lärare, där 75 % tycker att de flesta lärare är rättvisa mot dem, och där 44 % tycker att de flesta lärare förstår dem. I enkäten framstår frekvensen av trots och känslor av att vilja trotsa lärarna som låg. Endast ett litet antal flickor i enkätundersökningen uppger klart negativa lärarrelationer. Endast 2 % känner sig trotsiga mot och ungefär 10 % säger emot alla eller nästan alla sina lärare.

Hur stämmer egentligen den spridda uppfattningen om tonårsrevolten som en utbredd företeelse? Det förefaller som om det enligt elevernas uppfattning åtminstone i skolan är en mycket liten grupp som står för revolten.

Flera av flickorna beskriver i intervjuerna skolleda som börjat i klass 7 eller 8. Stiger skolans krav kraftigt på detta stadium eller sjunker elevernas kapacitet för skolarbete vid denna ålder. Samverkar kanske båda dessa faktorer, och tillstöter kanske andra komplikationer. En bidragande orsak till att svårigheterna tilltar mot slutet av högstadiet kanske står att finna i det, vid tiden för undersökningen, mycket kärva arbetsmarknadsläget för ungdomarna och i de stora svårigheterna att bedöma vilka utbildningar det kan lösa sig att satsa på om det över huvud taget lönar sig att satsa på utbildning.

I Marnell, Dunér & Magnussons undersökning (1973) framstår uppgifter av typen högläsning eller redovisning inför klassen som svåra för många. I åk 9 uppger endast 23 % av flickorna att de nästan aldrig eller sällan är nervösa för uppgifter av denna typ. Då flickorna i intervjuundersökningen tillfrågas om vad som är "jobbigast i skolan just nu" nämner endast en flicka svårigheter med

redovisningar inför kamraterna. Detta talar för att det troligen är en ganska liten grupp flickor i åk 8 vars skolsituation allvarligt förmörkas av den här typen av uppgifter.

Något som inte framgår av intervjuerna men som vid kliniskt arbete med ungdomar med skolproblem framstår som en betydande stressfaktor på högstadiet är systemet med ämneslärare och ämnesrum. Många upplever stora svårigheter och otrygghet inför att inte ha något eget klassrum och att inte ha någon klasslärare som man hinner få kontakt med.

X EN AV FLICKORNA

För att försöka föra läsaren närmare tonårsflickans upplevelse av sin situation ges här en beskrivning av en av de intervjuade flickorna. Beskrivningen grundas endast på intervjumaterialet. Den subjektivt utvalda flickan kan naturligtvis inte vara representativ för gruppen men beskrivningen av henne kan ändå ge ett tillägg till läsarens kunskap om hur en 15-årig flicka har det. Vi kan kalla flickan Ann. Hon valdes för att hon framstod som ganska "vanlig". Denna presentation tjänar också syftet att visa hur informationen i intervjuerna kan se ut.

Ann framstår för intervjuaren som ganska säker i kontakten. Hon ger ett moget intryck, förefaller inte spänd och hon har lätt för att uttrycka sig.

Som sitt största problem ser Ann konflikter med föräldrarna, konflikter som varit ganska stora under det senaste året. Hon tror dock att man kan lösa upp dessa motsättningar genom att prata mycket med varandra. För övrigt tycker inte Ann, att hon har några större problem. Det skulle i så fall vara skolan, där det börjar kännas trögt. Hon tycker att hon gått länge i skolan nu, och hon tycker att arbetet är illa planerat, då proven ofta hopas under vissa perioder.

Ann tycker att det är mycket viktigt att få bra kamrater och att det skulle vara mycket obehagligt att bli utstött ur kamratgemenskapen. Hon är inte ute så mycket på fester och dylikt men hon kommer bra överens med kamraterna ändå.

Ann tycker att 15 år är en ganska fin ålder och hon känner sig varken som barn eller vuxen. Hon tycker att hon har det bättre nu än när hon var liten och är nöjd med att beroendet av föräldrarna har minskat.

Ann har tidigare i perioder haft dåligt med kamrater, möjligen delvis för att hon bytt skola flera gånger.

Yrkesvalet är svårt men för övrigt tänker inte Ann så mycket på framtiden. Hon funderar vagt på att studera till något yrke.

Familjen består av, förutom Ann själv, föräldrarna och två bröder, 25 och 23 år gamla. Bröderna betecknas av Ann som gamla men bra, hon är inte mycket tillsammans med dem, men hon kommer bra överens med dem när hon träffar dem.

Sin mamma beskriver Ann som givmild (sig själv som bortskämd). Ann tycker att åldersskillnaden mellan henne och mamma är stor och att mamman är ängslig och tenderar till överbeskydd. Hon blir t ex orolig om Ann kommer sent hem. Mammans krav på att Ann ska medverka i hushållsarbetet ger upphov till konflikter. Ann tycker att hon hjälper till efter förmåga, och hon får betalt för detta.

Det går bra att anförtro sig åt mamma och de förstår varandra ganska bra. Ann tror själv att hon är rätt bra mot sin mamma.

"Pappa fjantar sig med mig" säger Ann och det tycks som om pappan är osäker i kontakten med henne. Han brukar skoja och retas med henne, men hon tycker ofta att han går för långt. Hon tycker att han är överbeskyddande, men hon tror ändå inte att han oroar sig något nämnvärt för henne. De kommer ganska bra överens men det händer att de blir osams om pengar. Ann kan inte anförtro sig åt sin pappa och hon tycker inte att hon ser så mycket av honom.

Stämningen i familjen känns lugn och bra. Ann tycker att man kan prata om sådant som hänt.

Ann trivs rätt bra i skolan, men det händer att hon tycker illa om någon av lärarna. I stort tycker hon att hon haft tur med sina lärare. Bortsett från en av dem tycker hon att de undervisar bra.

Ann har det bra på fritiden. Hon umgås med enklasskamrat men har tre-fyra flickkamrater som hon känner sedan flera år tillbaka och som hon träffar någon gång i veckan. Kamraterna är i Anns ålder eller något yngre. Ann föredrar flickvänner framför pojkvänner men pojkar är inte ointressanta. Hon ser pojkar främst som kamrater och hon umgås mer och mer med dem. Oftast går de på bio. Ann har aldrig haft stadigt sällskap med någon pojke men hon skulle inte ha något emot att prova på det. Hon tillhör inte något gäng.

När Ann skall karakterisera sig själv beskriver hon sig som lugn, lite blyg, lite retlig och nervös inför folksamlingar. Hon tycker om att vara hemrna om kvällarna. Ann skulle vilja ha lättare för att prata med människor, nu är hon blyg och ibland låser det sig för henne i kontakten med folk. I stort sett är hon emellertid nöjd med sig själv.

Tidigare funderade Ann mycket på vad hon ska bli men nu tänker hon inte så ofta på det.

Ann tycker inte att hon slår om lätt i humöret utan snarare tvärtom. När hon är ledsen eller arg drar hon sig undan och vill vara ensam. När hon är glad brukar hon sjunga, berätta och prata.

Ann brukar sällan bli nervös eller orolig men det händer att hon blir nervös inför stora folksamlingar. Oron brukar yttra sig som ont i magen.

Ann brukar bli arg när hon inte får sin vilja igenom och det brukar drabba den som finns inom räckhåll. Ibland är det pappa som drabbas av ilskan.

Det värsta Ann vet är att göra bort sig inför kamraterna. De jämnåriga är den grupp som Ann upplever som svårast att få kontakt med. Lättast är det att prata med barn och med vuxna går det också bra.

Sammanfattningsvis framstår Ann som en ganska harmonisk flicka. Hon förefaller tillfreds med sig själv, sin ålder och hela sin situation. Hon klarar sina relationer skapligt och hon känner sig inte labil till humöret.

Konflikterna med föräldrarna som Ann upplever som sitt största problem ger inte intryck av att vara allvarliga. Hon ger förslag på hur man kan lösa dem och hon säger också att stämningen i familjen i stort är bra. Mamma är den som det går bäst att prata med och anförtro sig till. Pappa verkar lite osäker i kontakten med Ann och hon ser honom för övrigt inte så mycket.

Det börjar ta emot i skolan, hon tycker att hon gått bra länge i skolan och proven kommer klumpvis så att arbetsbelastningen blir ojämn. Hon trivs skapligt med lärarna.

Kamratgruppen börjar betyda mycket, men Ann har inte lossat förankringen i hemmet. Hon trivs med att vara hemma om kvällarna. Pojkar börjar bli intressanta, mest som kamrater. Framtiden funderar Ann inte så mycket på. Hon har diffusa studieplaner.

XI DISKUSSION

Denna studie har två huvudsyften som till stor del går in i varandra. Det ena är att ge bidrag till valideringen av enkätundersökningen, det andra att, utifrån flickornas intervju svar, försöka belysa tonårsflickans situation som den ser ut 1970.

Två diskuterande avsnitt följer. Det första gäller främst problematiken kring det första huvudsyftet, validering av enkäten med hjälp av intervjun. Det andra tar upp aspekter av tonårsflickans aktuella situation.

Validering

Samband mellan enkätens och intervjuens resultat har sökts på i huvudsak två sätt. Dels beräknades korrelationsmått mellan enkätdata och skattningar utifrån intervjuerna, dels gjordes en systematisk genomgång av intervjuerna och en beskrivning av hur flickorna framstod i dessa. Det första angreppssättet ger en relativt objektiv men snäv beskrivning av sambanden, det senare en mer vid men också mer subjektiv bild. I båda fallen rör vi oss i ganska ytliga skikt av personlighetsstrukturen, men intervjuens större flexibilitet medger djupare kunskap om den enskilda individen.

Den statistiska beräkningen ger måttliga men positiva samband, Resultaten tyder på att intervjun och enkäten beskriver flickorna på ett likartat sätt. Man får emellertid tolka med försiktighet då intervjuundersökningens material är av begränsad storlek.

Den statistiska beräkningen tar hänsyn till endast snäva aspekter av sambanden mellan de båda instrumenten, och resultaten kan vara missvisande låga till följd av att undersökningarna kommit åt olika sidor av flickornas situation.

De uppgifter som kommit ut av den subjektiva granskningen av intervjuresultaten ställdes i relation till resultaten från enkätundersökningen och en uppskattning, naturligtvis också denna subjektiv, gjordes av samstämmigheten. I många hänseenden bedömdes därvid intervjun och enkäten utvisa samma tendenser i sina respektive grupper. Inte vid något tillfälle pekar resultaten i direkt olika riktningar.

En faktor som påverkar de statistiska sambanden är om de skattade variablerna är bra definierade eller om de motsvarar enkätens faktorer dåligt.

Något som bör verka höjande på sambanden är att de båda instrumenten konstruerats av samma forskare.

Man får räkna med att de erhållna sambanden är nära knutna till denna speciella undersökning, och att t ex andra skattare, annan intervjumetodik eller annat urval av frågor hade givit andra samband.

En enkät och en strukturerad intervju, som det här är fråga om, har många drag gemensamma. En stor skillnad är intervjuens kontaktsituation och dess påverkan av resultaten. En annan skillnad är intervjuarens möjlighet att göra utvikningar, när detta tycks väsentligt, något som gör intervjun mer anpassbar och möjliggör att intervjudata blir mer djupgående. Denna intervjuens möjlighet att nå djupare liggande personlighetsskikt, som uppstår genom att man fått tillgång till mer ingående data som kan tolkas som uttryck för- eller omedvetna processer, kan medföra låga samband då man, med hjälp av statistiska metoder, jämför med mer ytligt mätande instrument.

Intervjuresultatens stora beroende av intervjuarens personlighet, förmåga att etablera kontakt, intervjumetodik etc gör det betänkligt att, som här, använda bara en intervjuare. Ytterligare en intervjuare hade medfört ökade möjligheter att tolka och generalisera resultaten.

Med tanke på de båda använda instrumentens likheter kan man spekulera över vad ett högt samband mellan deras resultat hade inneburit. Hade det betytt att båda instrumenten är valida eller att de mäter fel på samma sätt? Detta kan vi inte få svar på enbart utifrån dessa våra data. De paralleller som dragits till resultat från andra undersökningar på området ger dock vid en subjektiv jämförelse i många hänseenden positiva samband med resultaten från enkätundersökningen och intervjun. Detta kan tas som ett stöd för att de båda undersökningarna besitter viss validitet.

Andra aspekter på sambanden tas upp i det senare diskussionsavsnittet som är baserat på den mer subjektiva genomgången av intervjumaterialet.

Flickornas situation

(Diskussion av resultat från genomgången av intervjuerna.)

Vid läsning av detta avsnitt bör man komma ihåg att intervjumaterialet är litet och att bortfallet har den troliga effekten att vi har att göra med flickor som i genomsnitt är något mer välanpassade än populationen flickor i klass 8 i Örebro 1970.

Krisperiod?

Är tonårsperioden numera en krisartad omställningsperiod för de flesta flickor eller är det vanligt att den passerar konfliktfritt och lugnt?

Endast ett fåtal av flickorna anger konflikter med föräldrarna som sitt största problem. Ämnet för konflikterna är ofta tider, oro för pojkkontakter etc, där flickorna strävar efter frihet och självständighet medan föräldrarna bromsar. Inom parentes kan här nämnas att konflikter med föräldrarna om kläder är vanliga bland flickorna, något som kan antas vara en följd av modeindustrins exploatering av tonåringar, en exploatering vars framgångar delvis kan bero på en rädsla hos tonåringen att avvika från kamratgruppens mönster.

Det tycks här alltså inte som om konflikter med föräldrarna är något dominerande problem och enkätundersökningen (Crafoord, 1972) pekar åt samma håll genom att påvisa att trots mot föräldrarna inte tycks vara något särskilt utbredd företeelse. Även resultaten från andra aktuella undersökningar inom Örebroprojektet tyder på att trots hos tonåringar inte är något generellt fenomen. Crafoord frågar sig om föreställningen om ett generellt tonårstrots är en myt, som lever kvar från tidigare, mer auktoritära perioder av vår samhällsutveckling, när trotset kanske var en nödvändighet för att kunna bryta sig ut och skapa sig ett självständigt liv. Crafoord reserverar sig emellertid för att hennes resultat endast avser medvetet aktivt och öppet trots, en reservation som också gäller de andra omnämnda undersökningarna.

Ett uttryck för ökande impulstryck med påföljande rädsla att tappa kontrollen kan finnas i de vädjanden om eller positiva ornämmanden om fast gränssättning från föräldrarnas sida, som uttrycks av några av flickorna, och som för övrigt huvudsakligen är riktade till fadern.

Detta med förväntningar på fadern som den som sätter gränser framträder för övrigt i andra aktuella tonårsundersökningar (Crafoord, 1972; Marnell, Dunér & Magnusson, 1973; Henricson, 1971). Då uttryck för sådana förväntningar i en undersökning (Marnell, Dunér & Magnusson, 1973) framkommer från såväl flickor som pojkar kan man förmoda att dessa inte är specifika för relationen far-dotter. Förväntningarna läggs på fadern, trots att han tidsmässigt i genomsnitt är den av föräldrarna som umgås minst med barnen. Betyder detta att vi har patriarkaliska inslag i vårt familjeliv, så att fadern förväntas ta det yttersta ansvaret i krångliga situationer?

Några av flickorna talar om svängningar i humöret men endast en nämner lynnighet som ett stort problem. Att endast en på 25 ger uttryck för problem med emotionell labilitet låter svårförenligt med att gruppen skulle befinna sig i en krisperiod men den låga procenten gäller bara flickor som uppgett detta som ett stort, ett av sina största, problem.

De intervjuade flickorna uppvisar mycket varierande fritidssysselsättningar från barnsliga lekar till vuxna aktiviteter. Man kan tänka sig att brådmognad eller sen utveckling hos en del flickor ger upphov till de stora skillnaderna, eller att den enskilda individen pendlar mellan barnsligt och vuxet, att hon gör framstötningar in i det vuxna området, och därefter retirerar till sina tidigare beteendemönster. En förutsättning för att mindre skillnader i mognadsnivå, eller måttliga pendlingar, skall kunna ge upphov till skillnader som den mellan "hoppa hopprep" som någon av flickorna nämner till "gå ut och dansa" eller "sitta och diskutera" som några andra flickor uppger, är att de befinner sig i en period av snabb utveckling.

Förekomsten av sådant som skulle kunna tyda på att vi har att göra med en krisperiod är liten och flertalet av flickorna förefaller att vara i god psykisk balans. Svåra konflikter med föräldrarna är ovanliga i undersökningsgruppen, liksom konflikter

med auktoriteter över huvud taget. Det framgår dock av materialet att flickorna befinner sig i en omställningsfas med omvärdering av föräldrar, kamratgrupp och egna roller.

Relationer

Intervjuerna ger inte någon ingående information om relationen till föräldrarna men följande framstår ändå som intressant.

Både min subjektiva bedömning och skattarnas antyder djupare relationer till modern än till fadern. Detta resultat kan delvis vara en effekt av att intervjuaren är en kvinna, men detta kan knappast förklara hela skillnaden utan det tycks som relationen till modern i genomsnitt är bättre. Några flickors efterlysande av fastare gränsättning från fadern skulle kunna stödja hypotesen genom sin vädjan om mer engagemang från faderns sida. Också enkätens resultat tyder på en närmare relation till modern.

De flesta av flickorna uppger att de har goda kamratrelationer och mer än hälften säger att det går lika bra att umgås med pojkar som med flickor. Den låga frekvensen uppgivna störningar i kamratrelationerna kan tänkas sammanhånga med att det är statusladdat att ha goda relationer till kamrater, varför flickorna kan ha svårt att uppge eller svårt att för sig själva medge sådana problem. Enkäten (Crafoord, 1972) och Marnell, Dunér & Magnussons (1973) resultat visar upp samma tendens. Flertalet av flickorna tycks ha goda kamratrelationer. Svåra problem i kamratkontakten framstår som ovanliga.

Hälften av flickorna säger att de haft stadiga förbindelser (typ förälskelser) med pojkar (1 mån - 1 1/2 år) men endast två har stadigt sällskap vid tiden för undersökningen. Är stadigt sällskap en säsongsföreteelse eller önsketänker man sig till förflutna förbindelser för att man tror att kamraterna haft det?

Crafoord (1972) finner en motsvarighet till detta i enkätundersökningen och spekulerar över om inte många flickor känner ett yttre eller inre tryck att prova på detta med stadigt sällskap, varefter de finner, att de inte är mogna för en sådan relation och avbryter den. Crafoord vill i så fall betrakta beteendet som rituellt, som en inträdesbiljett till tonårsvärlden.

Inställning till åldern

Flera av flickorna ger i sina svar uttryck för avsevärd ambivalens inför att bli vuxna. De längtar efter vuxenvärldens privilegier samtidigt som de uttrycker saknad över barndomens relativt konfliktfria tillvaro. Tendensen är emellertid klar. Det är statusbemängt och för de flesta eftersträvansvärt att bli äldre och därmed få ökade privilegier och mer pondus. Samma tendens står att finna i enkätundersökningen (Crafoord, 1972).

Endast en flicka nämner periodens kroppsliga omställningar som ett stort problem, vilket kan betyda att de flesta av flickorna klarar dessa förändringar utan större svårigheter, att problemen är omedvetna, eller att de utgör ett så centralt problem att de är svåra att beröra i en intervju med en främmande människa.

Arbetsituation

En stor del av flickorna uppger skolarbetet som sitt största problem. De klagar över att läxorna är betungande och att proven tidvis duggar tätt. En möjlig bakgrund till att så många klagar på skolan, att några uppger känslor av tristess och flera talar om skolleda som kommit i åttan, är att skolan accelererat sina krav samtidigt som flickorna p g a många andra omställningar har det arbetsamt och därför har svårt att motsvara skolans krav. Detta med skolproblemen bör tolkas försiktigt, då de höga frekvenserna delvis kan vara orsakade av den intervjuareffekt som nämndes i kapitel 8. I samband med skolan bör nämnas att flera av flickorna ger uttryck för skolambitioner, tänker mycket på betygen och jämför framgångsrika studier med allmän framgång.

Bilden stämmer med Marnell, Dunér & Magnussons (1973) resultat där skolan framstår som ett betydande problem, och där också inställningen till skolan präglas av ambitioner och prestationskrav.

Både i intervjuerna och i enkäten framstår flickornas relationer till lärarna som tämligen goda. Endast ett litet antal flickor i enkätundersökningen uppger klart negativa lärarrelationer. Här kanske situationen kan belysas av en synpunkt från Henricsons (1973) som påpekar att mycket av det tonårsbeteende som noteras

i skolan är "gäng-fenomen" där gruppdynamiska faktorer inverkar. Dessa faktorer får vi inte med, då vi undersöker individerna var för sig.

Av de flickor som säger något om sina yrkesplaner har nästan alla valt konventionellt kvinnliga yrken, lågt betalda yrken av vårdkaraktär. Den kvinnliga frigörelsen tycks inte ha kommit långt i detta avseende.

Slutkommentar

Det har inte forskats mycket på tonårsgruppen som helhet. Forskningen har främst inriktats på att utforska betingelserna kring psykiska störningar hos tonåringar och nutida tonåringens livssituation är relativt outforskad. Det finns en klyfta av osäkerhet och okunnighet mellan generationerna. Denna klyfta måste minskas om inte den ömsesidiga osäkerheten och ibland misstron ska övergå i motsättningar.

Oavsett om en kris i tonårsutvecklingen bedöms som vanlig eller ej är det ett faktum, att många tonåringar under en lång period har svårigheter med att hitta en livsform som passar deras förutsättningar, har svårt att hitta sin identitet. Tonåringens situation under denna fas av sökande görs i vårt samhälle onödigt svår genom att hon/han i många avseenden ställs utanför i samhället. I mindre komplicerat uppbyggda samhällen finns en större kontinuitet vad beträffar tilltagande ansvar och krav. Vår tonåring finns inte med i samhällsarbetet, räknas inte med på allvar och utsätts följaktligen inte heller för adekvata krav. Detta kan vara orsaken till att en del grupper av ungdomar känner sig maktlösa inom det etablerade samhället och söker sig sina egna vägar. När en sådan upplevelse leder till att man organiserar sig och tar rätten att påverka samhällsutvecklingen är den positiv, när upplevelsen leder till att ungdomar tappar tilltron till sig själva är det allvarligt för såväl individen som samhället.

Bettelheim (1962) hävdar att en motsättning mellan tonåringar och vuxna är viktig för att det uppväxande släktet ska få begrepp om sina förutsättningar. Är det nödvändigtvis så och i så fall varför kräver utvecklingen en motsättning på just detta åldersstadium?

Man kan se problemet omvänt också och hävda att det under denna period är mycket viktigt för ungdomarna med en förtroendefull kontakt med omvärlden. Bettelheims synsätt kan om det tillämpas leda till att man som vuxen inte vågar nalkas tonåringar med påföljden att man undandrar dem ett viktigt stöd. Jag upplever en fara i att understryka klyftan mellan vuxna och tonåringar.

Det behöver skapas kontaktvägar mellan tonårsvärlden och vuxenvärlden så att förståelse och samarbete kan växa fram. Det är viktigt att utveckla en kontinuerlig forskning angående tonåringens situation. Kunskaper bör kunna bidra till att minska klyftan.

LITTERATURLISTA

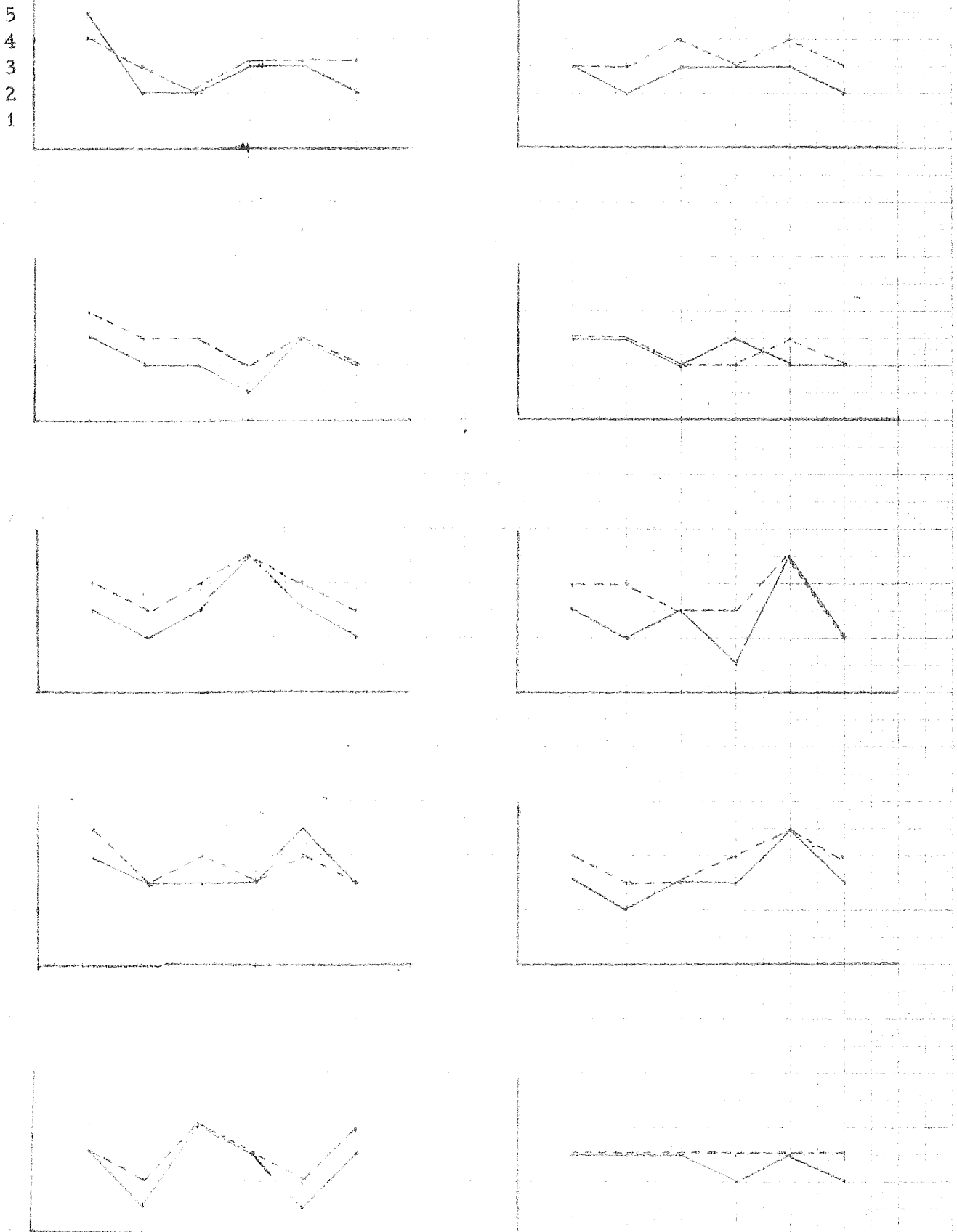
- Bandura, A. The stormy decade: fact or fiction? Psychology in the Schools, 1964. 1. 224 -231 (Ur Grinder, R. Adolescence. New York, 1964).
- Bettelheim, B. The problem of Generations. Daedalus Winter, 1962.
- Blum & Naylor. Industrial psychology, Harper & Row, New York, 1968.
- Båge, C. Ungdomsinstitutionen, målsättning, miljö och metodik. Stencil, Ungdomskliniken vid Långbro sjukhus, 1968.
- Crafoord, K. Symptom eller ålderstypiskt, beteende - en studie av 15-åriga flickor. Licentiatavhandling. Psykologiska institutionen vid Stockholms Universitet, 1972.
- Erikson, E. H. Childhood and society. New York: W. W. Norton & Co, Inc., 1950.
- Fleishman, E. A. Studies in Personnel and Industrial Psychology, The Dorsey Press, 1967.
- Freud, A. Adolescence. The psychoanalytic study of the child. Vol. 13, 1958.
- Frisk, M. Tonårsproblem. En studie av läroverksungdom. Helsingfors: Samfundet Folkhälsan, 1968.
- Guilford, J. P. Fundamental Statistics in Psychology and Education, McGraw-Hill, New York, 1956.
- Henricson, M. Tonåringars normer och normklimat. Licentiatavhandling. Psykologiska institutionen vid Stockholms Universitet, 1973.
- Herzman-Eriksson, M. Svåra unga år, Stockholm, Natur och Kultur, 1967.

- Kendall, M. G. Rank correlation methods. London, Charles Griffin & Co., 1962
- Magnusson, D., Dunér, A. Zetterblom, G. Adjustment - a longitudinal study. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1973 (in press).
- Marnell, ..., Dunér, A. & Magnusson, D. Tonåringar, relationer och reaktioner: Utbildningsförlaget, FOU, 1973.
- Masterson, J. The psychiatric dilemma of adolescence. J & A Churchill Ltd., London, 1967.
- Offer, D. Sabshin, M. and Marcus, D. Clinical evaluation of normal adolescents. American Journal of Psychiatry, 121: 864 - 872. 1965.
- Raines, G. N. & Rohrer, J. H. The operational matrix of psychiatric practice II. Variability in psychiatric impressions and the projection hypothesis. American J. Psychiat., 1960, 117, 133-139.
- Rogers, D. Issues in Adolescent psychology. New York, 1972.
- Weiner, I. Psychological disturbance in adolescence. Wiley & Sons Inc., New York, 1970.
- Wolman, B. Handbook of Clinical Psychology. McGraw-Hill, New York, 1965.

SKATTNINGAR

Ängslighet
 Mammarelationer
 Föräldraberöende
 Lärar- o. skolrelationer
 Papparelationer
 Kaninrelationer

----- Skattare 1
 ————— Skattare 2

Ängslighet

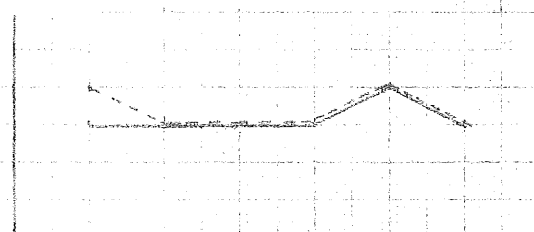
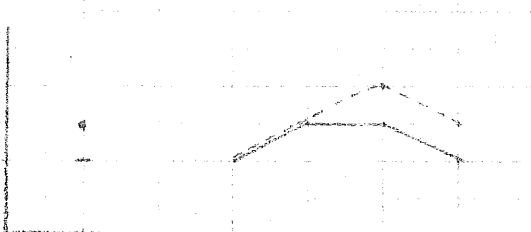
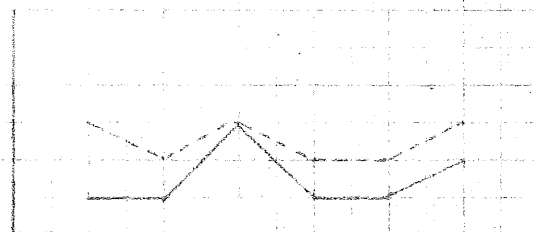
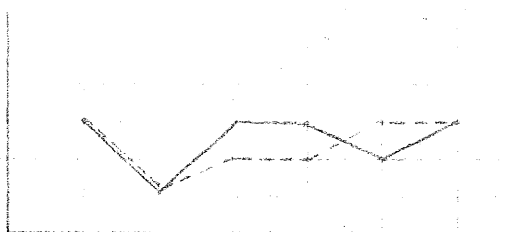
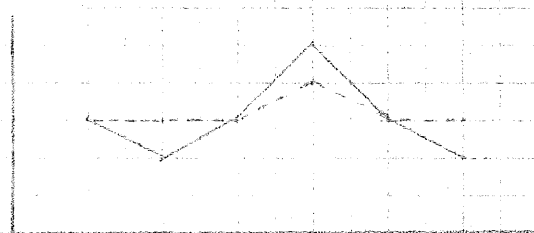
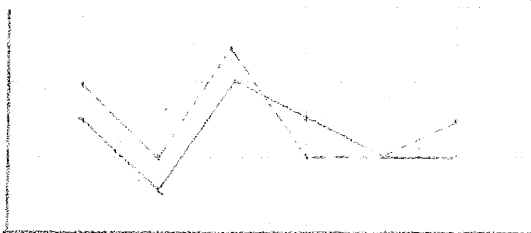
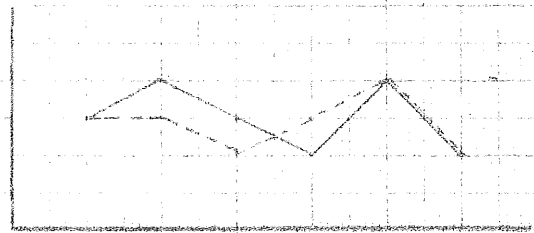
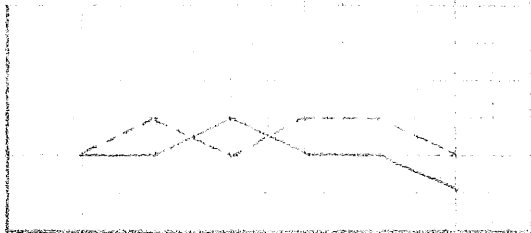
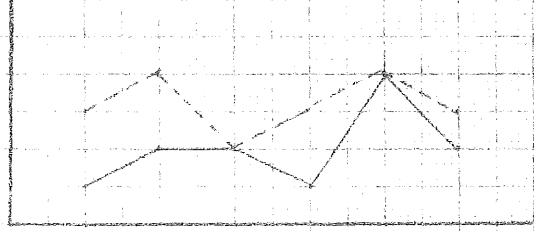
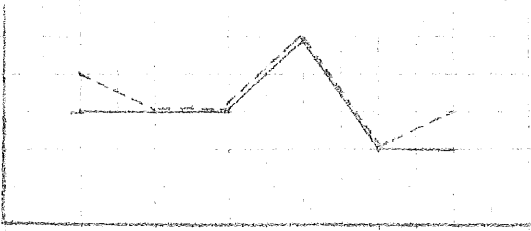
Mammarelationer

Föräldraberöende

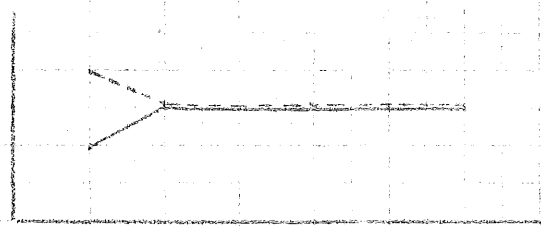
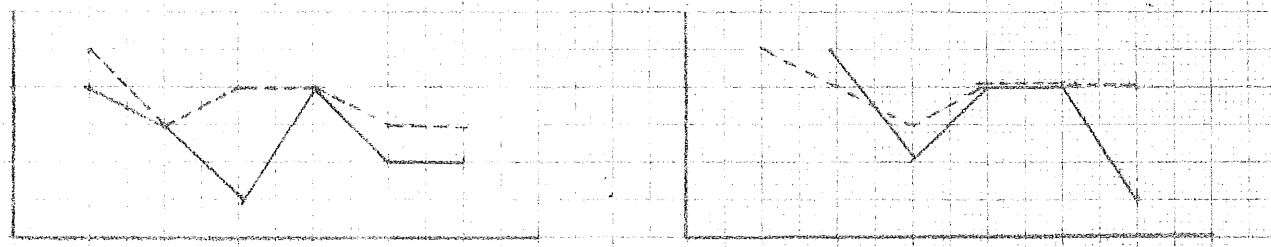
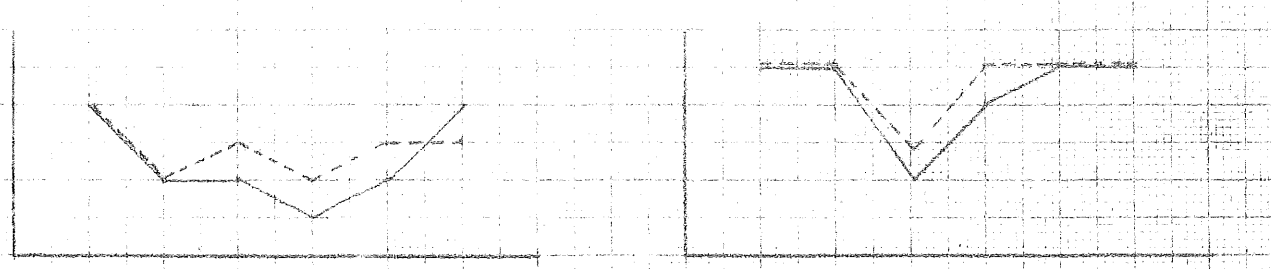
Lärrar- o. skolrelationer

Papparelationer

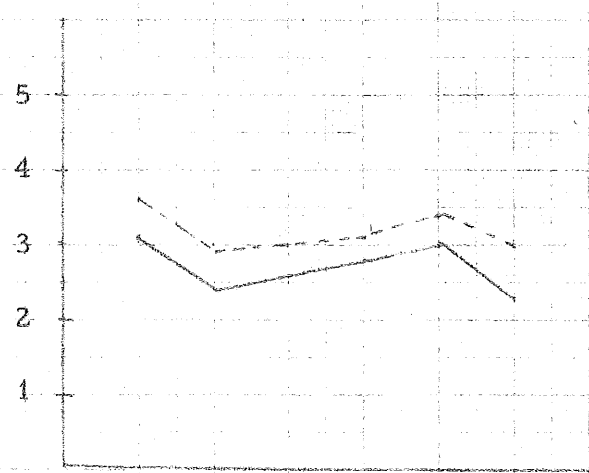
Kamratrelationer

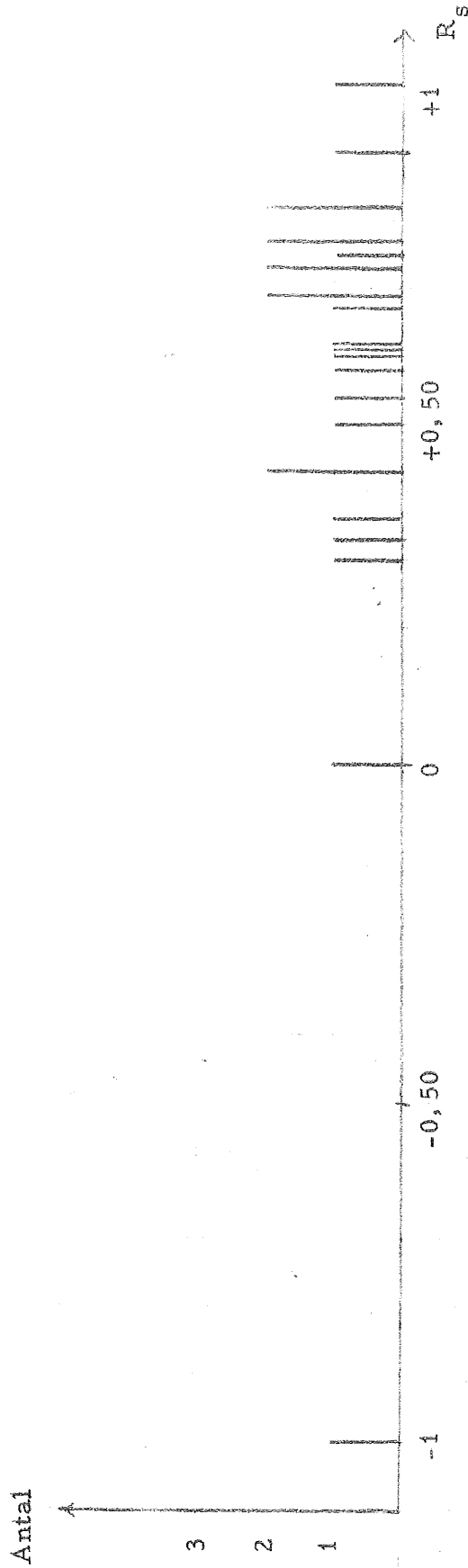
Ängslighet
 Mammarelationer
 Föräldraberöende
 Lärar- o. skolrelationer
 Papparelationer
 Kamratrelationer

Medeltal av skattningar

Rangkorrelation mellan skattarna, fördelning av
korrelationskoefficienterna

Variabelbeskrivningar

Variabel 1. Ängslighet

Ängslighet: här yttringar av en eller flera av följande företeelser: sömnstörningar, som insomningssvårigheter, orolig sömn, mar-drömmar. Dålig aptit. "Nervös mage". Oro. Rastlöshet. Rädsla att såra. Självanklagelser.

Variabel 3. Mammarelationer

Negativa mammarelationer: här t ex dålig ömsesidig förståelse. Önskan att mamma vore annorlunda. Aggressivitet och besvikelse mot mamma. Täta gräl med mamma och ovilja att identifiera sig med henne.

Variabel 5. Föräldraberöende

Variabel 6. Lärar- och skolrelationer

Variabeln sammansatt av ungefär följande: upplevelse av att tycka illa om och inte vara omtyckt av lärarna. Känsla av att vara orättvist behandlad och missförstådd i skolan. Vantrivsel i skolarbetet och låg ambitionsnivå.

Variabel 7. Papparelation

Variabeln sammansatt av bl a följande: är arg och besviken på pappa. Önskar att han vore annorlunda. Bristande ömsesidig förståelse, ovilja att bli som pappa. Täta gräl med pappa.

Variabel 8. Kamratrelationer

Variabeln innehåller bl a följande: oförmåga att lita på kamrater. Känslor av mothåll och orättvisa från kamraterna. Osämja med och bristande förståelse från kamraterna. Känslor av att vara "utanför" med kamrater.

Variabler 3, 6, 7 och 8 beskrivs alltså ovan i sin mest negativa extrem.

SKATTNINGSBLANKETT för flicka nr .....

Skattare .....

Sätt ett stort kryss över det lämpligaste alternativet vid varje variabel samt markera graden av osäkerhet vid skattningen i kanten till höger.

Grad av osäkerhet vid skattningen, 1, 2 eller 3. (1 anger låg osäkerhet, 3 hög.)

Ängslighet

Mycket lite ängslig	Föga ängslig	Ordinärt ängslig	Ängslig	Mycket ängsliga	
---------------------	--------------	------------------	---------	-----------------	--

Mammarelation

Mycket god relation	God relation	Varken bra eller dålig	Dålig relation	Mycket dålig relation	
---------------------	--------------	------------------------	----------------	-----------------------	--

Föräldrabeloende

Mycket självständig	Självständig	Ordinär	Ganska beroende	Mycket beroende	
---------------------	--------------	---------	-----------------	-----------------	--

Läro- och skolrelationer

Mycket bra relationer	Bra relationer	Varken bra eller dålig	Dåliga relationer	Mycket dåliga relationer	
-----------------------	----------------	------------------------	-------------------	--------------------------	--

Papparelation

Mycket bra relation	Bra relation	Varken bra eller dålig	Dålig relation	Mycket dålig relation	
---------------------	--------------	------------------------	----------------	-----------------------	--

Kamratrelationer

Mycket bra relation	Bra relationer	Varken bra eller dålig	Dåliga relationer	Mycket dåliga relationer	
---------------------	----------------	------------------------	-------------------	--------------------------	--

Örebroprojektets skriftserie

1. Olofsson, B. Vad var det vi sa! Om kriminellt och konformt beteende bland skolpojkar. Stockholm: Utbildningsförlaget, 1971.
2. Dunér, A. Vad skall det bliva? Undersökningar om studie- och yrkesvalsprocessen. Stockholm: Allmänna förlaget, 1972.
3. Magnusson, D., Dunér, A. & Zetterblom, G. Adjustment - a longitudinal study. The Örebro project. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1974.

Huvudrapporter

- I Planläggning
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Mars 1965)
- II Sammanställning av tidigare forskning
David Magnusson - Rolf Beckne
- III Metoder och modeller
David Magnusson - Anders Dunér
(Juni 1967)
- IV Datainsamling och bakgrundsvariabler
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Juni 1967)

- V Undersökningsvariabler
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Juni 1967)
- VI Några undersökningar med utgångspunkt från bakgrunds-
variabler
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Juni 1967)
- VII Planläggning av projektets andra etapp
David Magnusson - Anders Dunér - Göran Zetterblom
(Juni 1967)
- VIII Studie- och yrkesvalet: Modeller och undersöknings-
planering
David Magnusson - Anders Dunér - Göran Zetterblom
(Maj 1968)
- IX Kriminellt beteende: Modeller och undersökningsplanering
David Magnusson - Anders Dunér - Birgitta Olofsson
(Juli 1968)
- X Undersökning i projektets andra etapp
David Magnusson - Anders Dunér - Göran Zetterblom
(Augusti 1968)

Delstudier

1. En analys av data från elevenkäter
Rolf Beckne
(December 1969)

2. Yrkesenkät, intresseschema och yrkesvalslärares bedömning i årskurs 8
Dorothy Been - Göran Zetterblom
(Maj 1967)
3. Sociala relationer och skolprestation
Inger Josephson
(Oktober 1967)
4. Attityder och värderingar hos skolbarn. En undersökning med semantisk differentialteknik
Karin Nordenstam
(Mars 1969)
5. Självdeklarerad brottslighet bland pojkar i grundskolans årskurs 9
Birgitta Olofsson
(mars 1969)
6. Sociala relationer i skolan. Del II: Undersökningens uppläggning
Berit Adebäck
(September 1969)
7. Sociala relationer i skolan. Del II: Hemmiljö och familjere-
lationer
Berit Adebäck
(September 1969)
8. Självvärdering och beteende
Stig Gagnerud
(Oktober 1969)
9. Katekolaminutsöndring och beteende i skolmiljö
Gunn Johansson
(Juni 1970)

10. Social differentiering i skolan. En empirisk studie vid Örebro grundskolor
Anna Nygren
(December 1969)
11. Effekter av klassens sociala sammansättning på elevgrupperns prestationsnivå och motivation
Anna Nygren
(December 1969)
12. Some univariate methods for making inferences about change
Lars R Bergman
(Januari 1971)
13. Brottslighet - konformitet. En utvecklingsstudie på grundval av självdeklarerad brottslighet av pojkar i grundskolan
Birgitta Olofsson
(Januari 1971)
14. Tonåringars normer och normklimat
Marta Henricson
(Maj 1971)
15. Symtom eller ålderstypiskt beteende? En studie av 15-åriga flickor
Karin Crafoord
(April 1972)
16. Kreativitet och högre studier. I: Bakgrund och undersökningsvariabler
Lennart Elg
(Juni 1972)
17. Kreativitet och högre studier. II: Val av utbildning efter gymnasiet - deskriptiva data
Lennart Elg
(Juni 1972)

18. Studieavbrott i gymnasieskolan
Rolf Beckne
(Februari 1973)
19. Ungdomars postgymnasiala studie- och yrkesval
Lars R Bergman - Margareta Berggren - Anders Dunér -
David Magnusson
(Oktober 1973)
20. Studieavbrott i gymnasieskolan. Rapport nr 2. Gymnasie-
elevers syn på sin skola
Rolf Beckne
(Oktober 1973)
21. A structural model for testing the age-differentiation
hypothesis
Ulf Olsson - Lars R Bergman
(November 1973)
22. Some notes on the study of values in experimental
psychological research from 1933-1971
James H Sidanius
(Januari 1974)
23. Intressemåtningsinstrumentet API 4 aktiviteter i Örebro
grundskolors nionde årskurs 1971
Annika Elinder
(Januari 1974)
24. Kreativitetsdata från årskurs 9 i Örebro grundskolor 1971
Annika Elinder
(Januari 1974)
25. Tonårsflickors situation. Intervjustudie av 14-15 åriga
flickor. Diskussion av problem vid validering av kliniskt
material
Nils-Gösta Andersson
(Februari 1974)

Övriga rapporter

Bergman, L.R. Some univariate models in studying change.
Rep. Psychol. Lab., Univer. Stockholm, 1971. Suppl. 10.

Bergman, L.R. Parents' education and mean change in intelligence.
Rep. Psychol. Lab., Univer. Stockholm, 1972. No. 350.

Bergman, L.R. Linear transformations and the study of change.
Rep. Psychol. Lab., Univer. Stockholm, 1972. No. 352.

Henricson, M. Tonåringar och normer. En undersökning av
tonåringars normklimat. Stockholm: Utbildningsförlaget.
SÖ rapport FoU 4, 1973.

Marnell, M., Dunér, A. & Magnusson, D. Tonåringar - relationer
och reaktioner. Stockholm: Utbildningsförlaget. SÖ rapport FoU
1974.